

Mladika

9/10-93

ODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

7
117 986 1993

k - december 1993 L. 3000
le - dicembre 1993

4577,9/10

COBISS

Mladika

MLADIKA 9-10

IZHAJA DESETEKRAT V LETU
LETO XXXVII. 1993

KAZALO

Jože Špeh: Božič	221
Po volitvah in še kaj	222
Branko Žužek: Zimska pravljica	223
Milena Merlak: Novoletno detel!	224
Vojko Arko: Bariloška romanca	225
Zora Tavčar: Slovenci za danes: Marjan Grum	226
Saša Martelanc: Betlehem iz UNRRA paketov	231
Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da...	233
Vladimir Kos: Pesmi	234
Antena	235
Zora Tavčar: Tržaškim svetoivanskim osemdesetletnikom	241
Janko Jež: Uradni obisk cesarja Ferdinanda I. v Trstu	246
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Marjan Štravs; Tone Brulc; Boris Pahor).	248
Ocene: Knjige: M. Zajc-Jarc: Duhan iz Višnje Gore (M. Jevnikar); Razstave: Jasna Merkú: Zarni papir (Magda Jevnikar).	251
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh	
Priloga: RAST 84-93	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 30.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Sloveni-
jo 30.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
37.000 lir (ali enakovreden znesek v
tujih valutah), po letalski pošti 48.000 lir.

Tisk in fotostavek:
»graphart«, Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

PISMO BRALCEM

Pred vami je zadnja številka Mladike v letošnjem letu. Vsega je letos izšlo osem števil in od teh dve dvojini. Skoraj vse so izšle na štiridesetih straneh namesto na dvajsetih kot včasih. Ta obseg bomo skušali ohraniti tudi prihodnje leto.

Da je Mladika vsebinsko bogatejša, to nam morate priznati, čeprav se sami zavedamo, da bi lahko bila še boljša. Za to delamo in se trudimo. Tudi odmevi, ki jih ima Mladika med bralci, nam potrjujejo, da je revija zanimiva in bogata.

Kljub temu da smo obseg revije zadnje čase podvojili, je ostala naročnina in cena za posamezen izvod ista. Tudi za prihodnje leto cene ne bomo zvišali, ker se zavedamo, da kriza trdo pritiska tudi na vas. Dokaz za to je nekaj odpovedi, ki smo jih prejeli zaradi »finančnih težav«. Resda jih ni za prste ene roke, a včasih jih ni bilo.

Prosimo vas, da zaradi teh razlogov Mladike ne odpovedujete. Toliko darov in podpor naših bralcev še prejemamo, da tistim, ki naročnine ne zmorete, bomo revijo pošiljali zastoj, če nas boste o finančnih težavah obvestili. Vse, ki lahko darujete v tiskovni sklad ali nakažete podporno naročnino, prosimo, da to storite za tiste, ki bi revijo še radi prejemali, pa je ne morejo plačati.

Naročnikom v Italiji smo v tej številki priložili poštno položnico za nakazilo naročnine, bralce v tujini pa prosimo, da se poslužijo mednarodnih položnic ali banknih čekov na ime Mladike.

Naročnina za Italijo in Slovenijo ostane tudi za leto 1994 30.000 lir, za druge države 37.000 lir, po letalski pošti pa 48.000 lir (oziroma enakovreden znesek v tujih valutah). Cena posameznemu izvodu ostane zaenkrat še vedno 3.000 lir.

PISMO OD DALEČ

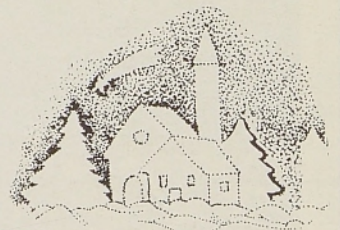
Spoštovano uredništvo!

Zgodaj pošiljam pesmi, da Vam bo urejanje lažje. Za konkretna božična voščila je pre zgodaj, za zahvalo pa ne: iz srca »Bog lonaj!« za zvesto pošiljanje Mladike, ki se nenehoma razvija v čudovito bogato revijo. Hvala Vam za ves trud, ki ga revija zahteva! Naj Vam On, Učlovečena Božja Beseda, stoji ob strani s svojo močjo in svojimi navdih!

Vaš vdani bralec na Daljnem Vzhodu

Vladimir Kos

*Vsem bralcem in naročnikom
in vsem Slovencem
doma in po svetu
želimo srečen božič in zdravo
ter uspehov polno novo leto 1994*

MLADIKA

SLIKA NA PLATNICI: »Kraški božič '93« (foto Cvelbar).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklaveč, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Zimska pravljica

Jože Špeh

Božič! Koliko nostalgčnih spominov se vzbudi ob tej besedi, toda spomini so le spomini in »kdor živi v preteklosti, je mrtev«. Božično skrivnost je treba živeti, živeti hic et nunc. Toda kako? Gotovo ne tako, da je omejena več ali manj na tekanje od trgovine do trgovine z namenom, pripraviti čim bogatejša darila in kolikor se le da obilnejše kosilo, ob tem pa pozabiti, da vse to ne bo izpolnilo našega eksistencialnega vakuuma, kajti »zase si nas ustvaril in nemirno je naše srce, dokler ne počije v tebi, o Bog«! Kako torej živeti božično skrivnost, oziroma kako jo ponovno aktualizirati v naši notranjosti? Pot je samo ena: potruditi se, da zaživimo ponovno fundamentalno razmerje »jaz — ti«, razmerje, v katerem nam »ti« pomeni osebo, ob kateri se vprašamo, kaj ji lahko damo, kako ji lahko pomagamo in jo notranje obogatimo. Razmerje, v katerem odpremo svoje srce za stisko sočloveka in to tako, da se njegova stiska prične pretakati skozi naše srce in postane naša stiska. Samo v tem primeru se bo Kristus ponovno rodil v naših srcih. Posledica tega rojstva pa bo integracija naše »shizofrenične razdvojenosti«, kar bo imelo za posledico tisti notranji mir, ki ga Bog daje ljudem, »ki so Bogu po volji«!

Jože Špeh

Po volitvah in še kaj

Tržaški Slovenci smo po drugem krogu občinskih volitev upravičeno zadovoljni: zmaga skupnega kandidata Riccardo Illyja je Slovenski skupnosti prinesla — prvič v njeni zgodovini — še drugega izvoljenega predstavnika. Poleg teh dveh sta v občinskem svetu še predstavnik Demokratične stranke leve in Komunistične preнове. Skupni slovenski uspeh pomeni obenem, da so slovenski glasovi bili odločilni pri izvolitvi župana, ki hoče biti izraz demokratičnega in odprtega Trsta, tistega, ki ni zabuban v preteklosti in ne jemlje antislovenstvo kot sredstvo za obrambo mesta pred imaginarno slovansko nevarnostjo. Slovenski glas je res bil odločilen, toda alternative ni bilo.

Skupno glasovanje Slovencev za istega kandidata še ne pomeni, da smo vsi Slovenci nastopili skupno, kar si želi velika večina naših volilcev. Toliko bolj bo potrebno voditi skupno politiko v občinskem svetu, da bomo izkoristili prednosti večinske koalicije, a ji obenem zagotovili tudi okrepitev, saj je bila Illyjeva izvolitev dosežena z zares pičlo večino (53% proti 47, desničarski in protislovenski Trst je bil torej komaj premagan), ki ne zagotavlja nobene jamstva za prihodnost. V kratkem nas čakajo parlamentarne volitve, morda tudi pokrajinske in deželne: ali bomo sposobni narediti še en korak v smer vse zavestnejšega skupnega nastopanja? Tako bi skupno dvignili svoj glas za pridobitev tistih pravic, ki jih za naše probleme neobčutljivi razred dosedanjih italijanskih politikov (da ne govorimo o krajevnih dejavnikih) ni znal priznati, ali je to storil samo megleno in na papirju.

* * *

V ospredje prihajajo tudi odnosi med manjšino in matico. Zadnje čase smo priče stopnjujočim se polemikam, ki zadevajo razne gospodarske afere v Sloveniji in ki segajo tudi v zamejski prostor. Ne vemo, do kakšne mere so očitki na mestu in kako utemeljen je sum, da gre tudi za umazane posle, menimo pa, da je najbolje, da se zadeve raziščejo in da preteklo meglo v poslih in tranzakcijah nadomesti nujno potrebna prozornost. Neutemeljene pa se nam zdijo polemike, ki se pojavljajo v slovenskem dnevnem časopisju tudi na tej strani meje proti slovenskemu zunanjemu ministru Peterletu in proti odseku za Slovence v svetu, ki ga vodi Peter Vencelj. Vse kaže, da je treba na to gledati skozi strankarska očala, ki so izrazito rožnato obarvana in ki so obrnjena v prihodnji razvoj v Sloveniji. Tudi očitki, ki so bili zapisani proti sekretarju Petru Venclju ob njegovem obisku pri Svetu slovenskih organizacij, so očitno usmerjeni v destabiliziranje sedanjega političnega ravnotežja v Sloveniji. V to igro se slovenska manjšina v Italiji ne sme spuščati, ker to nikomur ne koristi, kot se nam zdijo nekoristne in pravzaprav nekorektne tudi polemike v zvezi s koprsko TV. Naša glasila imajo brez dvoma pravico, da se kritično izrečejo tudi o politiki slovenske vlade do italijanske manjšine v Istri, vendar imajo dolžnost, da zadeve pomagajo razčistiti, ne pa da prilivajo olja na ogenj in tako še dajejo argumente iredentističnim silam v Trstu in Italiji za nove napade na Slovenijo. Anomalije svojega 11-urnega TV programa manjšina pri najboljši volji ne more zagovarjati, če pa ga hočejo zasebniki izkoriščati v svoje namene, postane zadeva groteskna.

Še toliko bolj neprijetno je zato v manjšinskem prostoru odmevala novica, da sta slovenski predsednik Kučan in predsednik deželnega odbora F-Jk Fontanini obravnavala vprašanje koprške TV na neuradnem srečanju nekje v Brdih. Če bi bila Kučan in Fontanini osebna prijatelja, bi srečanje razumeli, tako pa nam pri najboljši volji silijo na dan vprašanja o umestnosti sestanka (kakšna raven je neki to: predsednik republike na eni strani, na drugi pa predsednik vlade ene izmed dvajsetih italijanskih dežel, ki je celo na tem, da odstopi), ter o pristojnosti pogovora o koprski TV. Kakršenkoli italijanski poseg bi moral preprosto zavriniti navaden funkcionar na zunanjem ministrstvu kot vmešavanje v notranje zadeve, nikakor pa ne bi smelo nikomur priti na um, da mora v zadevo poseči sam predsednik republike. Na predsedstvu republike naj nikar ne pozabijo, da Slovenci v Italiji že skoraj 20 let čakamo na 4 ure TEDENSKEGA TV programa.

Zimska pravljica

Branko Žužek

Snega je bilo do kolen. In sonce, tisto sonce, ki sneg razžari v diamante, da te belina slepi. Iz pokrajine so temno boljčala samo debela dreves, nebo pa je bilo sinje, sinje.

Vedel sem. Zimsko razkošje se bo prevesilo v večer, še prej pa bo pozno popoldne počasi temnelo v pozláti neba. Mraz bo slikal na šipe ledene rože. In vedel sem, da bom moral nekaj storiti ta dan, kar delam že toliko let. In je to opravilo prežeto z utrinki svojske poglobljenosti, s hrepenenjem po vsem, kar je že zdavnaj minilo, s prazničnostjo v globini zavesti, z resno in pritajenim veseljem...

»Čas je že«, me je popoldne spomnila žena. Pogledal sem skozi okno. Sonce se je skoraj že skrilo, rahla meglica je legla med stanovanjske bloke; nad njimi sta samo še v obrisih lebdela gotska zvonika.

Iz omare v dnevni sobi sem prinesel veliko škatlo in jo položil na kuhinjski stol. »Tisto zeleno blago mi boš poiskala!« sem rekel ženi. Z njim sem pognil skladenico stiropornih plošč raznih velikosti, v široki niši med stenskim pohištvom na zadnjem zidu v kuhinji. Zraven sem premišljeval, da nudijo moderna bivališča udobno življenje, a ne premorejo koticčka, kamor bi lahko pritrdil trikotno polico.

Odprl sem škatlo. Koliko let je že od tega, ko sem naredil hlevček, ko sem ga postavil v kot v neki daljni kuhinji v nekem daljnem času, ko je bila družina še skupaj!

Zunaj, na zasneženem štirioglatem dvorišču med bloki, ki premore nekaj dreves in otroško igrišče, so se na visokih kandelabrih prižgale luči. Da, hlevček. Ko sem ga zbijal skupaj, sem se uračunal. Vsako leto se jezim, ker ima sveta družina premalo prostora. Saj gre, pa bi bilo lahko bolj udobno. Ali pa je še bolj prav tako; mraz je in živali sopeta v jasli, kjer leži Dete, da mu je toplo. Pa Mariji in Jožefu, ki klečita z leve in desne, tudi.

Ko se je začela vojna, tista dolga in huda, smo doma imeli jaslice na nizki omari v kuhinji. V mraku smo otroci staknili žice pri bateriji in v hlevcu je zagorela žarnica. Samo včasih, da je baterija dlje trajala. Ej, prav tele figurice so bile, iste. In sem se hotel tistikrat, na sam sveti dan, spraviti z doma; izmuznil sem se v pedsodbo in snel plašč s kljuke.

»Danes pa le ostani doma«, se je oglasil oče, ki je v kuhinji sedel za mizo, listal časopis in vlekel iz pipe.

Obstal sem. Mar je uganil, da bi rad k dekletu?

»Danes so ljudje doma,« je navrgel, »tako je pri nas v navadi, ta dan.«

Saj. A sem se s tem nerad sprijaznil. Z dekletom res nisva bila zmenjena, da bom prišel, to je bilo res; bi jo pa hudo rad videl!

Obesil sem plašč nazaj in stopil v kuhinjo. K jaslicam. Oče je imel prav. Ali pa je bilo še kaj drugega zraven, skrb, da bi se mu sin motal po cestah, ki so bile čisto prazne in so grozljivi mir le včasih pretrgali koraki vojaških patrolj. Bila je vojna. Toda bil je tudi Božič. In Marija v jaslicah je bila tako podobna mojemu dekletu.

Po hribcu zlagam krpe mahu, skrbno, da bo mah ležal kar se da ravno. Nanj bom postavljaj ovčke in pastirce, ki se radi prekucnejo. Naše jaslice so tako preproste. Niso bile kupljene scela, v enem zamahu, vse figurice hkrati. Ampak po kosih, kadar je bilo toliko denarja. In tale angeljček je prišel k nam že po vojni, ko smo hodili v Trst. Nakupovali smo. In sem na pul-tu trgovine s porcelanom zagledal angeljčka z razpetimi perutmi. V stegnjenih rokah je držal zlat trak z napisom Gloria in excelsis Deo. Bil je iz plastike, a sem ga bil vseeno vesel. Odšel je z mano. Kljukico kratke, tanke žice vtaknem v obroček, ki ga ima krilatec na temenu, drugi konec pa med skodle na strehi hlevčka. Že visi. Naj naznanja mir ljudem na zemlji, ki so blage volje.

Zdaj so na vrsti pastirčki pa ovčke pa spet pastirci. Mož, ki sklenjenih rok zbrano moli, naj stoji zraven hlevčka. Malo stran žena, ki se ji v krilo boječe stiska deklica. O, tudi ti si tu, deček, ki pestuješ jagnje, tako drobceno, kot da se je pravkar izglo. Prihaja fant z butaro na ramenu. Saj, zima je huda, zakuriti bo treba, če hočejo pastirji vso noč bedeti. Približujeta se žena s cajno v rokah in fant z bisago na hrbtu.

Nenadoma zaslišim iz dalje očeta, ki mi je otroku pel, kako so pastirci nosili Detetu, kar so premogli, kanglico mleka, košarico jajc,

ta zaden Andrejček
je zibuko dav,
da usmiljeni Ješček
bo noter zaspav...

Glas se počasi izgubi v daljavi.

Ostali pa so pastirci. Dva s piščalkama in tretji, ki ima dudu. Saj je prav! Na sveti večer naj bo veselo, z muziko!

Iz škatle izbrskam repatico. Iz lepenke je, prepleljena s srebrnim čokoladnim papirjem. Pritrdim jo na sleme hlevčka. Ko prislonim k steni za hribcem še Jeruzalem, doma izrezljan in poslikan, pristopi žena. Ves čas se je bila sukala okoli štedilnika, zdaj si ogleduje moje delo. Se tudi ona spominja tistih dni? Morda se. Pa je že toliko let od tistikrat.

Bil je že mrak, ko sva prišla iz službe. Sinko še ni hodil v šolo. Okno sva zagrnila z odejo, preden sva se lotila dela: jaz sem postavljala jaslice, ona je krasila smrečico. Da ne bi kdo videl, kaj počneva... Potem večerja, vsak pol kranjske klobase z zeljem. Kakšno razkošje! Imeli smo jaslice in božično drevo. Pri jaslicah je gorela lučka, iz radia je prihajalo pritajeno zvonjenje neke tuje postaje, sinko je široko odprtih oči gledal svečke in okrasje na smrečici. In skrbno zagrnjeno okno...

So stvari, so dogodki, ki ostanejo v duši. Spomin, izkušnja, bridkost. Uteha. Zdrnil sem se. Žena je opazila. Nič ni rekla. Iz škatle vzamem vrečico kamenčkov, svetlih, ploščatih, tankih. Z njimi tlakujem stezico do hlevčka. Saj, po njej bodo kmalu stopali trije Modri, kralji, ki jim bo repatica kazala pot k našemu hlevčku. Čeprav je majhen. Čeprav je boren. Pa imajo trije kralji tudi svojo zgodbo.

Ko sem se med vojno zatekel k teti na Gorenjsko, mi je najprej narezala črnega kruha, tistega težkega, s kislim okusom. Dober je bil in me je teta komaj natisila. A zoprni čas me je kmalu pregnal drugam. Toda v tetini miznici sem našel tri kralje iz žgane gline, surove, kot so prišli iz peči. Smel sem jih vzeti s seboj. Po vojni jih je oče poslikal. In prihajajo k nam leto za letom iz daljnega vzhoda, v pisanih haljah, z zlatimi kronami...

Opravil sem. V kuhinji diši po večerji. Za okenski mi šipami je tema. Ta čas se je megla porazgubila in cerkvena zvonika žarita v luči reflektorjev.

Zdaj bo sin pripeljal družino k večerji, kot vsako leto. In vnuk bo prižgal sveče na mizi.

Milena Merlak

Novoletno dete!

*Stojim ob zibelki novorojenega leta,
stiskam ročico, ki je stara komaj en dan.
Drobna je in je preveč stisniti ne smem.
Gledam to srečno, zdravo Novo leto,
ki v zibelki z imenom JANUAR leži
kot skrivnostno bitje, ki ima dvanajst imen;
vsak mesec staro ime izgubi in novo pridobi.
Smehljam se detetu, da bi nam bilo naklonjeno,
ko se bo našemljeno smejal pustni FEBRUAR,
pa tudi ko mu bo ime MAREC — predpomladanski vihar —
dokler se ne preimenuje v APRIL, ki ni ne divji ne mil.
Kadar mine četrti mlaj, je detetu že ime sončni MAJ,
zapeljivo se smehlja, ne da bi vedelo zakaj.
Kmalu cvetje odcvete, hitro je maju JUNIJ ime.
Po kresni noči že prva zrela semena
v poletno toplih rokah JULIJA leže.
Toda cesar poletja se imenuje AVGUST,
ki nosi sonce kot krono na razgretih laseh.
Ko se poslovim, mu jesen ime SEPTEMBER podeli.
Novi cesar hoče biti bolj radodaren in dober,
s sadeži obloženi podaniki ga kličejo zlati OKTOBER.
Sprasujem ga, kaj nam konec leta prinaša,
dočakamo novo leto, kakšna bo usoda naša?
A novoletno dete, staro že deset mesecev, ne odgovori.
Prigovarjam mu, naj nam bo še naprej naklonjeno.
Ne le kot cvetoči maj, kresni junij in zreli september,
temveč tudi kot sivi NOVEMBER in zadnji DECEMBER.*

Bariloška romanca

Vojko Arko

Pionirske Bariloče (San Carlos de Bariloche) v začetku petdesetih let. Lesene bajte, natlačene delavske gostilne, gruča novonaseljenih slovenskih fantov planincev, zbranih z vseh vetrov. Bivši domobranci, četniki, nemški in zavezniški vojaki, kak doslužen partizan. Vsi željni pozabiti noro vojno in zaverovani v gore in smuči.

Slovenski koledar '93

Ali je Ančka res samo ženska, v katero se je zaljubljal slučajno in mimogrede? Ni nekaj drugega, strašnejšega — klic tujine, ki ga je začela priklepati nase, rušiti to, kar je bilo, trgati vezi, ki so ga nekoč vezale? Ali ni to most, preko katerega mora vsak izseljenec, ki nosi v sebi dvoje svetov, dvoje src in dvoje misli?

Zgodbe z Nahuel Huapija

Vihar drvi skoz zimsko noč,
mogočni spev gora pojoč,
kipe valovi, gozd ječi,
šumi, buči Nahuel Huapí.

In vetra piš skoz lunin soj
razsipa v snopih bel opoj,
v vrtincih bisernih spiral
srebrno sije Catedral.

V ledeni burji gorki up
in prepovedani poljub.
Odkrivajo skrivnost noči
lepe oči, sladke oči.

Počiva v kotu smuči par,
prešle so borbe, zmage žar,
kot mine noč, ko sine dan,
kot preminul je Araukan.

Kot gorskih vil nasmeh sanjav,
ki kliče človek ga ljubav,
ki pride, gre kot sladek sen,
kot sape dih z Rucá Malén.

V polnočni uri fant bedi,
odgovor išče, ki ga ni,
kateri punčki pošlje naj
rumenzlati amancay.

Vihar drvi skoz zimsko noč,
mogočni spev gorá pojoč,
kipe valovi, gozd ječi,
šumi, buči Nahuel Huapi.

Opombe

Catedral (izg. katedral) - smučarska gora z urejenimi smučišči blizu Bariloč.

Araukan — Araucanos, Araukanci, je špansko ime za indijanski rod, ki je naseljen v južnem Čilu. Sami se nazivajo Mapuče (mapu = zemlja, če = ljudje). Ta rod je bil izredno bojevit in se je uspešno upiral že Inkom. Pozneje se je stalno vojskoval s Španci, ki ga niso mogli nikdar povsem pokoriti. Zavzetje južnega Čila je Španijo stalo več krvi in denarja kot osvojitve vse Amerike. Araukanci so prišli čez Ande v sedanjo argentinsko Patagonijo v zgodovinski dobi, premagali in tudi pobili razna plemena Teuelčev. Araukanski naziv Nahuel Huapi (izg. nauél uapi — pravičen naglas je sicer na predzadnjem zlogu, a beli ljudje so uvedli sedanji naglas na zadnjem zlogu) pomeni pravzaprav »Tigrov otok« (nahuel = puma, ameriška divja mačka, huapi = otok), a se je radi jezikovnih sitnosti že kmalu uveljavil kot ime velikega jezera, ob katerem stoji mesto Bariloče.

Ruca Malen (ruca = hiša, malen = dekleta) je kraj severno od jezera. Tam stoji star, danes zapuščen hotel. Običajen veter v Bariločah je severozahodnik.

Amancay (izg. amankaj), znanstveno ime alstroemeria aurantiaca, patagonska lilija rumenih cvetov, pokriva v zgodnjem poletju gozdne travnike, kot pokrivajo narcise (ključavnice) pobočja Golice. Po neki pravljici, ki se je širila pred leti v Bariločah, pomeni poslani amankaj obljubo zvestobe.

Pesem, ki je nastala pred več kot 30 leti v Bariločah v Argentini, nam je s pojasnili vred poslal znani planinski organizator in pisatelj dr. Vojko Arko, ki je tudi sodelavec Mladike. Skladatelj in dirigent Jože Osana, ki je takrat živel v Argentini, jo je uglasbil. Zbor Gallus iz Buenos Airesa jo je tudi posnel, izvedel pa jo je med drugim na gostovanju v Bariločah 9. februarja 1961. (Op. ur.)

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Marjan Grum, kipar in slikar, La Boca, Buenos Aires, Argentina

Ta intervju je med vsemi napravil najbrž najdaljšo — ali bolje — najbolj zapleteno pot. Umetnika sem spoznala v času Dnevov slovenske kulture v Buenos Airesu pred dobrim letom dni. Vzbudil je moje zanimanje in naprosila sem ga za intervju; a ob vseh imenih, ki se mi vabljivo primikajo z vseh koncev sveta, se mi je nekako umaknil v ozadje. Ob potovanju Tržaškega okteta v Argentino pa sem pomislila, zdaj je čas, da najdem nekoga, ki bi zame opravil to delo, oktetovci pa bi mi prinesli že odgovore. Pa ni šlo tako gladko. Prijatelj, arh. Marjan Eiletz, je sicer dobil moja vprašanja po FAX-u, a aparat ni prijel. Treba je bilo telefonsko najti drug FAX, prof. Vivoda in še g. Rezlja.

Nazadnje so vprašanja prišla v prave roke. Ing. Eiletz je moral dvakrat v zelo oddaljeno La Boco. Tam g. Grum ni želel pisati, marveč odgovarjati na kasetofon. Ker mu je slovenščina tekla trše od španščine, je bil pogovor posnet v španščini in inž. Eiletz mi ga je moral prevesti. Medtem se je oktet že vrnil in treba je bilo najti popotnega Slovenca, ki bi bil na obisku v Buenos Airesu. — In ta (g. Ivo Selj iz Barkovelj) ga je po posredovanju tretjega prijatelja, g. Rezlja, prinesel na Opčine. Toliko za primer, kako zanimivo usodo ima vsak intervju...

Prijatelj inž. Eiletz mi je v spremnem pisemcu povedal tudi svoje vtise. Med drugim pravi: **»Mož je zanimiva osebnost, a je kljub svoji slikoviti zunanosti in močni umetniški ekspresivnosti zelo enostaven, poln protislovij ter izrecno introvertiran človek. Njegova slovenščina je tekoča, vendar sva po nekaj stavkih na njegovo prošnjo presedlala na španščino, ki mu bolje teče.«** In dalje o fotografijah, ki jih je posnel: **»Slikala sva z Damjanom, a je bila slaba osvetlitev v razstavnem prostoru in slabo ozadje; škoda, ker umetnine ne bodo prikazane, kot bi se spodobilo. Idealno bi bilo posredovanje poklicnega fotografa, ki bi prišel z ekipo in ustreznimi žarometi, a vse to bi stalo.«** (Tako sem fotografijam dodala nekaj svojih).

Na tem mestu se moram posebej zahvaliti g. Eiletzu za izreden trud in skrb, za vse dolge poti (z avtom tja in nazaj 3 ure!) skozi prometno kaotični Buenos Aires — in to celo dvakrat! Pa za pretipkavanje s traka in nato prevajanje in novo pretipkavanje! Vendar, upam, je bilo vredno! Bralci po svetu in v zamejstvu ter v Sloveniji bodo tako lahko prvič spoznali zanimivega slovenskega umetnika, ki je s petimi leti zapustil Slovenijo in živel osamljeno, zunaj slovenske skupnosti, pa je ostal Slovenec.

Zora Tavčar

Cenjeni gospod Grum, naj za bralce navedem najprej nekaj zanimivosti, po katerih se brez dvoma ločite od vseh slovenskih umetnikov: likovni salon — hišico v nadstropju, z zastekleno galerijo in lesenim stopniščem ter z delavnico onstran vrtilčka — ste si napravili baje z lastnimi rokami. V revni četrti tik bogatega pristanišča ob reki La Plata imate razstavišče na prostem, na ulici El Caminito, kjer razstavljajo tudi drugi umetniki. Tam, za ogradjem s policami, stojite sami v vsej svoji nekam montmartrski pojavi: iz venca košatih las in brade živo strmijo oči zvedavega, a tudi nežnega umetnika. V povsem tujem predelu ogromnega, mnogomilijonskega Buenos Airesa ste že leta in leta edini Slovenec — in vendar ste ostali Slovenec! Poročili ste se in ustvarili družino ter si za ženo izbrali Španko z nekaj indijanske krvi. Tudi oba sinova sta po materi dobila poteze materinega rodu. Prav zanimivo je bilo videti, ko ste pozneje sedeli v gala opravi z ženo in sinovoma v gledališču, medtem ko ste v La Boci, (kjer je doma tudi nogometaš Maradona), najraje v delovnem pajacu. Razen tega takrat nihče ni vedel o vas drugega, kot da ste umetnik. Ali bi lahko zvedela o vas tudi kaj o vašem prejšnjem življenju?

Marjan Grum

(foto Eiletz)

Kje ste rojeni? V domovini ali v Argentini? Kaj nam poveste o svojih starših? Odkod je vaš rod? Imate kaj stikov s sorodstvom v Sloveniji? Kje ste se šolali in kaj ste doživeli do l. 1945? In kaj pozneje? Kje ste spoznali svojo ženo? Kako se imenuje z imenom in priimkom? Odkod je? Je doma ali je kje uslužbena? Kako se imenujeta sinova?

Rojen sem v Tomišlju pri Igu l. 1939. Moj oče je bil znan igralec. Pravijo, da precej dober. Oba moja starša izhajata iz Tomišlja. Do l. 1945, ko sem se umaknil v Avstrijo, se ne spominjam dosti tistih krajev. Bil sem še premajhen. Po štirih letih v begunskih taboriščih odidemo v Argentino. Menda imam nekega sorodnika z matrine strani, ki je tudi slikar, s priimkom Matjašič. Upam, da ga bom spoznal, kadar obiščem Slovenijo.

Svojo ženo sem spoznal na nekem plesu, kamor sem hodil s skupino prijateljev, ker je bila intimna prijateljica zaročenke mojega brata. Ona je rojena v Buenos Airesu, njen rod pa izhaja iz province Santiago Del Estero. Njeni predniki so Španci, po pradedu pa ima tudi nekaj indijanske krvi. Kmalu sva se poročila in začela najino srečno družinsko življenje. Vedno mi je stala ob strani in mi pomagala v vsem, tudi v ustvarjalnem delu. Imenuje se Noemi Beatriz Corvalan. Otrokoma pa smo dali ime Mario Alberto in Maximiliano Miguel. Sedaj imata 25 in 18 let. Oba delata pri meni, prav tako kot žena.

Spoznala sem vas tam, v pristaniškem delu Buenos Airesa, ko smo po slikoviti *Vuelti de Rocha* prišli na buenosaireški Montmartre *El Caminito*. Tam na prostem razstavljate predvsem svoje male skulpture. Všeč so mi bile in z možem sva eno kupila, drugo pa, duhovitega pijančka, ste nama podarili. Originalne, nekam ekspresionistične stvaritve, duhovite, a tudi otožne, iz materiala, ki spominja na bakrene kipce. Iz česa pravzaprav so in s kakšnim postopkom jih izdelate? Videla sem vas v domači delavnici, nekakšni kovačnici, s sinovoma na

delu. Odkod vam zamisel za ta material? In odkod imenitne ideje za figure? Si prej narišete osnutek? Ali pa vam umetninica nastaja kar pod rokami? In kako kupci in kritiki sprejemajo in ocenjujejo vaše stvaritve?

Ljudje ocenjujejo moje stvaritve zelo različno. Nekateri pravijo, da so ekspresionistične, predvsem slike, za katere menijo, da imajo značaj nemškega ekspresionizma. Najbrž zaradi močnih rdečih nijans, ki jih uporabljam. Vendar jaz sledim svojim osebnim nagibom. Skulpture so pretežno iz železa, uporabljam

Pred galerijo *Conventillo Museo*: pisatelj Drago Jančar, kipar Grum ter Zora in Alojz Rebula.
(foto Z.T.)

Kipec last Z. T.

(foto M.M.)

Ena Grumovih skulptur.

pa včasih tudi razne plastične materiale. Večinoma jih izdelujem brez osnutkov, kar po trenutnem navdihu.

Imel sem že več razstav in kritiki so me dobro ocenjevali. Imam več izrezkov iz časopisov. Kar se tiče opredelitve moje umetnosti, nisem pristaš etike-tiranja. Delam to, kar čutim.

Niste le kipar malih plastik, ampak tudi večjih in prav velikih skulptur, kakor sem videla v vašem ateljeju. Kako to, da so večji kipi mnogo modernejši in abstrakt-

nejši kot male plastike? — Ste pravzaprav samouk, ki pa se je pozneje umetniško šolal. Kdo je vplival na vaš razvoj? Katere šole ali tečaje ali ateljeje ste obiskovali in kdo je bil vaš vzornik?

Poleg tega ste tudi imeniten slikar, saj smo si lahko ogledali v vaši galeriji lepo zbirko barvitih slik z zelo zanimivimi in slikovitimi motivi, ki kažejo tako znanje kot talent. Kaj največ slikate in v kateri tehniki? Katere barve so vam najljubše in kateri slog?

V mladih letih sem bil najprej muzikant, igral sem kontrabas. Od tega sem živel šest let. Nato sem de-

V galeriji: umetnik z inž. Eiletzom in prijatelji.

lal v kovaški delavnici, med železjem in varilci. V ti-
sti dobi ni bilo mnogo dela in mi je ostajalo vsak dan
nekaj časa: tako sem nekega dne zbral nekaj vijakov
in začel izdelovati figuro, ki je dobila videz Don
Kihota. Rekel sem si, če je to Don Kihot, potem mo-
ra biti poleg tudi Sančo Pansa. — Tako je nastala mo-
ja prva skulptura iz vijakov, matic in koščkov železa.
Od tam naprej so se mi začele zbuhati nove ideje. Od
tega je preteklo že približno trideset let! — Nato sem
začel iskati nove motive: najprej argentinskega gav-
ča, ki je bil najbližji zemlji, kjer živim. Ideje so rasle
naprej same od sebe, kot na primer podobe muzi-
kov (kitarist, harmonikar) in podobno. Tako sem tri-
deset let izdeloval take figure, katerim sem tudi do-
dajal nekatere po naročilu.

Že po prvih začetkih sem začutil, da bi moral štu-
dirati umetnost, zato sem se vpisal v šolo *Escuela
de Bellas Artes* v Moronu, kjer je bil moj profesor za
kiparstvo Antonio Gaglietti, danes eden najbolj pri-
znanih oblikovalskih umetnikov Argentine.

Slikarstvo sem študiral s profesorjem Rodolfom
Bianadinjem. Oba profesorja, Italijana, sta me vodila
v določenih smereh umetnosti, sam pa sem si želel
tudi stika z abstraktnim slikarstvom. Tako sem pri-
šel v atelje drugega slikarja in kiparja, kjer sem se
največ naučil. Vendar jaz ne iščem ustvarjalnega mo-
dela, ustvarjam po svojem vzorcu. S tem nočem re-
či, da ne cenim ali občudujem drugih umetnikov, ven-
dar nočem kopirati nikogar. Tudi se ne ustavim pri
neki določeni tehniki niti v slikarstvu niti v kiparstvu,
vedno iščem nekaj novega: nove materiale, nove ide-
je. Lansko leto sem na primer precej delal v tehniki
»ensamble«, to je zmes slikarstva in kiparstva. Letos

Marjan Grum: olje

Marjan Grum: olje

sem se precej posvečal tematiki Indijancev Collas,
ki žive v zapuščenem severnem predelu Argentine.
Ko so prišli v Buenos Aires protestirat, da bi jim vrni-
li zemljo, sem bil več dni skupaj z njimi, se razgovar-
jal o njihovih problemih in postal njihov prijatelj. Gle-
de kipov, posebno mojih zadnjih stvaritev, bi rekel,
da so dozorele same od sebe po mnogih letih iskanja.

Na vaši vizitki imate zapisano *Marjan Grum, escul-
tor*. Kako da se ne imenujete tudi slikarja? — Na vizitki
sta navedena dva naslova, atelje in stanovanje z zani-
mivim imenom *Conventillo Museo* ter ulica Garibaldi.
Je to samo ime ulice ali morda delate ali stanujete v ka-
kem muzeju?

Res da imam na vizitki zapisano samo *escultor*,
to pa zato, ker delujem kot kipar že trideset let, kot
slikar pa šele zadnjih deset let. Vsi moji prijatelji me
poznajo predvsem za kiparja. Moj atelje in stanovanje
sta združena na dveh zemljiščih, ki se stikata, a imata
posebna vhoda. Atelje in razstavni prostor je v tipič-
nem lesenem poslopju iz začetkov tega stoletja. Ta-
ke stavbe se imenujejo tukaj *conventillo*, jaz sem do-
dal še *museo*, ker družji poleg svoje tradicionalne zgo-
dovinske zanimivosti še stalno razstavo mojih del. To
je vsa skrivnost imena *Conventillo museo*. *Conven-
tillo* stoji na ulici Garibaldi številka 1429, moj dom pa
je onkraj dvorišča (kjer imam tudi svojo delavnico-
atelje) in ima vhod z ulice *Lamadrid*.

Kako poteka vaš delovni dan med stanovanjem in
ateljejem? In, če smem vprašati, kako je s prodajo? Ste
odvisni le od slučajnih obiskovalcev razstavnega pro-
stora na prostem in v ateljeju? Imate tudi kakega me-
nedžerja ali prijatelja, ki skrbi tudi za reklamo in prodajo?
Katera od vaših umetniških panog je najvišje koti-
rana in ji lahko postavljate višje cene? In katera je naj-
bolj donosna? Česa gre največ v prodajo? Se da s tem
živeti in kako? Dobro? Skromno?

Vem, da živite le od svoje umetnosti, torej morate
ustvarjati tudi za priložnostne kupce oziroma po naro-
čilu. Kaj ustvarjate predvsem iz umetniških nagibov?
Opazila sem, da nekaterih slik ne želite prodati: ali gre
za stalno zbirko ali pa ste nanje navezani srčno?

Delam skoraj vsak dan od 8 h zjutraj do 10 h zvečer. — So dnevi, ko nimam volje za delo ali sem prenasičen s kakimi problemi, tedaj berem, se razgovarjam, hodim nakupovat materiale ali se mudim zunaj na razstavišču. Menedžerja nimam in ga nočem imeti. Sam sem eden od ustanovnih članov zadruga *Artistas plasticos Caminito*, ki je bila ustanovljena prav zato, da se rešimo izkoriščevalskih menedžerjev. Cene svojim stvaritvam postavljam sam in so zelo različne. Zame ni važno, če se en tip mojih del bolje prodaja kot drugi, delam to, kar mi je všeč. Te majhne skulpture, ki se največ prodajajo, so mi prav tako všeč kot one velike. Zame je vse ista umetnost.

Imam tudi nekaj stalnih kupcev iz inozemstva, ki vsako toliko časa pridejo v Argentino in mi vedno kaj kupijo. Prihajajo iz Pariza, iz Japonske, iz Holandske, iz Nemčije, iz vseh mogočih koncev. Skoraj je ni dežele, od koder nimam kupcev svojih del. Celo iz Indije in Tibeta. — Zadovoljen sem s tem načinom svojega dela, nimam pa tudi večjih ambicij. Lahko bi mnogo več prodal, ampak bi moral precej več delati iz komercialnega nagiba, tega pa nočem.

Bi kdaj prišli razstavljati tudi v Ljubljano ali Trst? Seveda pri zdajšnjih razmerah ni pričakovati, da bi kdo kril stroške potovanja, a morda bi le kdaj podvzeli ta korak. Vas to zanima? Bi v Argentini našli kake sponzorje za takšen podvig?

Ravno pred kratkim sem dobil povabilo od izseljeniškega društva *Slovenija v svetu*, da razstavim svoja dela v Sloveniji. Nameravam iti v mesecu maju in upam imeti kar dve razstavi v okviru tega društva. Ob tej priliki bom stopil v stik tudi z Vami glede možnosti organiziranja razstave v Trstu. Kar se tiče sponzorjev, tukaj v Argentini ni mogoče misliti na nobenega.

Pred vrnitvijo v Argentino se imam namen ustaviti tudi v Španiji, kjer imam nekaj prijateljev, ki bi mi morda pripravili kako razstavo.

Nekaj Grumovih kipcev v galeriji.

V galeriji: kipar z gospo Pavči Eiletz in A. Rebulo. (foto Z.T.)

Gotovo nimate časa, da bi zahajali v družbo. Posebno slovenska središča so zelo oddaljena. Ali imate kaj stikov s posamezniki ali s temi središči? S kom ste med Slovenci najbolj povezani?

Dolga leta nisem imel skoraj nobenih stikov z našo skupnostjo niti nisem zahajal v krajevne domove. V zadnjem času pa so se ti stiki nekoliko okrepli, posebno ob priliki skupinskih razstav v *Slovenski hiši* in pa lani v *Teatru San Martin* med lanskimi *Slovenskimi kulturnimi dnevi*. Tako imam zdaj več stikov tudi z ostalimi slovenskimi likovniki, z Ivanom Bukovcem, Marjeto in Andrejo Dolinar, Milanom Volovškom in Tonetom Kržišnikom ter z arhitektom Marjanom Eiletzom od *Slovenske kulturne akcije*.

Najbrž ste tako daleč od vsega, da ne pridete do slovenskega časopisja iz Slovenije. Ste kaj informirani o dogajanju v novi državi? In o Trstu, Gorici, Koroški? In o slovenskem slikarstvu?

Po pravici povem, da sem precej neinformiran o položaju v Sloveniji in ne vem dosti ne o politiki niti o umetnosti. Rad pa bi se seznanil z vsem, predvsem seveda s slovensko umetnostjo. Morda bi mi Vi kaj poslali, kakšne kataloge ali revije, da bi spoznal tamkajšnje tendence v slikarstvu in kiparstvu. Kolikor imam informacij, zadnji čas v Evropi abstraktna umetnost nazaduje v prid figurativni.

Kakšni so vaši bližnji in daljni načrti? Imate tudi kaj domotožja po Sloveniji? — Na koncu se Vam zahvaljujem za odgovore in vas ter gospo in sinova prisrčno pozdravljam. Želim vam še veliko ustvarjalnih moči, uspehov in svetlih perspektiv!

Vaša Zora Tavčar

Na kratko roko bi v Argentini pripravil kako razstavo, a le, če me povabijo. Jaz ne letam za ljudmi in nikogar ne prosim za razstavo. Kadar me povabijo, razstavljam, kadar ne, mi to ne gre na živce. Na daljšo roko pa, kot sem omenil, mislim razstavljati prihodnje leto v Sloveniji, kamor me tudi vleče domotožje. Sedaj, ko imam 54 let, čutim to še mnogo globlje. Vesel sem tega intervjuja, za katerega ste me prosili že pred enim letom, ko ste bili v moji galeriji v Buenos Airesu. Lep pozdrav Vam in gospodu —

Marjan Grum

Betlehem iz UNRRA paketov *Saša Martelanc*

Spominska pripomba k prvim jaslicam in njihovemu času

Kako revnejši bi bili spomini, ko bi iz njih ne sijale jaslice našega otroštva!

Zrasle so na tistem blestenja polnem križišču, kjer se svet pravljic srečuje s prvimi novicami o pravih angelih v nebesih. Jezušček je spadal še med igrače, dotikala pa se ga je že neka čudna, velika skrivnost. V roke smo ga jemali drugače kot vse ostale figurice. Bilo je, kot bi naše igre nekdo blagoslovil.

Prve jaslice smo postavili v zadnjem letu pred vojno. Mati jih je kupila v ljubljanski trgovini: leseno štalico s streho iz lubja, Sveto družino s kravico in osličem, nekaj pastirčkov in ovčic. Kako je bilo to praznično za oči, kako sem jih jemal iz škatle in vedno nanovo razporejal po mizi! Kako rahli so bili tisti znatraj votli odlitki iz neznane snovi, ki je spominjala na božične piškote iz jajčnega beljaka!

Za mah smo seveda poskrbeli sami. Da bi ga kupili — to bi bilo na podeželju nekaj tako nezaslišanega, ko da bi kmečka mati šla po kruh v trgovino. V sončnem in zasneženem nedeljskem popoldnevu smo šli na družinski izlet, preko dolgega mostu čez Ljubljano in potem skozi Zadvor in Dobrunje do bližnjih vzpetin. Pod čevlji je škripalo od strjenega snega, bela planjava je migotala od samih kristalčkov, kozolci so se na njej podaljševali v modrikastih sencah. Če je bila ka-

ka težko obložena veja ob poti dovolj nizko, sem pazil, da sem jo zagrabil in otresel točno tedaj, ko je stopal pod njo mlajši brat.

Že na pobočju smo s poti zagazili v globok sneg, ki sem ga imel kmalu za škorenjčki. Oče, ki je bil tudi lovec, je dobro poznal teren v vsakem letnem času. Zato smo bili kmalu na cilju: pod košatim drevjem, kjer je bilo snega malo ali nič. Tam je živo zelenel najboljši mah za jaslice: kompakten, ne predebel, v lepih sklenjenih površinah, da si ga z nožem lahko izrezal v velikosti krožnika ali še več. Polagali smo ga v cajno, v narobnih plasteh z zemljo proti zemlji, da je ostal zeleni žamet čist in zaščiten.

Ko smo se vračali, sva z bratom odlomila dve dolgi ledeni sveči s prav nizke strehe ob cesti, in z njima sva se sabljala, dokler se nama zdrobljeni nista skrajšali do velikosti korenja. Ledena štrclja sva potem zagrnala proti nizko leteči vrani, ki pa se nama je le za-tegnjeno in posmehljivo zarezala.

Začel se je spuščati meglen mrak, komaj je še bilo videti podružnično cerkvico Svetega Urha, pod katero smo bili narezali tisti prvi mah. Preden pa smo se srečni in zadovoljni vrnili v topli dom, se je dogajalo še nekaj — in pomembno je moralo biti, če mi je še danes tako globoko v zavesti: pozdravljali smo se z vse-

Maja Okorn: jaslice

mi ljudmi, znanimi in neznanimi. Živo se spominjam, da mi je bilo tisto pozdravljanje zelo prijetno, ne da bi vedel, zakaj.

Danes z zakasnelim spoznanjem ugibljem, ali se ni mogoče tedaj prižgala prva iskrica tistega, čemur pravimo zavest rojstnega kraja, tam pa se za vsakogar začenja domovina.

* * *

Naslednjega leta se mi je zazdelo, da je vse opisano že neskončno daleč. Bil je že vojni čas. Začel sem obiskovati šolo, tam pa se mi je med pogovori s sošolci razkrilo nekaj zares pomembnega: jaslice si moraš izdelati in postaviti sam! Lastne jaslice so tvoj ponos, brez njih sploh nisi pravi fant, pa čeprav že znaš voziti kolo, rabúitati sosedove hruške, urezovati piščalke iz mladega kostanja in s fračo zadeti porcelanaste izolatorje vrh droga električne napeljave.

To spoznanje me je tako zaposlilo, da sem tistega dne le napol užival sicer nepopisno vožnjo iz šole. Za pol razreda se nas je bilo iz sosednjih vasi nagnetlo na ogromnem trikotnem lesenem plugu, v katerega sta bila vprežena dva konja, stari občinski voznik Johan pa je rabil obtežitev, da je s tistim oralom lahko čistil glavno cesto po nanovo zapadlem snegu. To je bilo vrišča in smeja, ko sta konja sopla v célo in je plug, rahko poplesaje, v obe strani ceste nanašal bele gmote! Za nami se je kot steptana preproga odpirala sveža nova pot, ožja od prave, tišja za korake, za sani in za edini avtomobil v vsej okolici, za službeno vozilo priljubljenega zdravnika dr. Jenka.

Tu in tam je z vrha pluga kdo padel v sveži kup snega, zavalil se je po grebenu na novi mehki tlak, se pobral in bel kot mlinar spet dohitel prečudovito vozilo, kjer so ga z zdravo privoščljivostjo pričakali do ušes nasmejani potniki.

Ob vsej tej vrtoglavi sreči pa je bila moja glavna misel vendarle drugače: pri bodočih lastnih jaslicah.

* * *

Hlevček je bil — v statičnem in varnostnem oziru — čisto v redu in zanesljiv. Pravokotna podlaga iz lesa, štirje nosilni stebri iz lipovine, za palec debele, čeznje pa streha iz lepenke, poveznjena na obe strani navzdol, kot vse hiše v moji vasi. Vse dotlej prebrane pravljice, bajke in legende pa so me opozarjale, da mora biti streha slamnata.

»Naprej!« se je dobrodušno oglasilo iz hiše, ko sem potrkal pri Lampretovih, kjer smo takrat dobivali sveže mleko in smo si bili dobri in domači. Prijazno so me sprejeli in se malo namuzali, ko sem povedal, da rabim slamo za novo streho. Pa smo se le sporazumeli. Stari Lampret me je prijel za roko, me čez dvorišče popeljal na gumno in mi rekel: »Kar vzemi, kar rabiš in kolikor hočeš«. Prestopical sem se čez mogočne tramove ter našel in nabral: velik šop omlačenega, praznega klasja, kolikor ga je še po kotih in špranjah ostajalo od jesenskega dela za kruh. »Hvala«, sem rekel in šel, stari Lampret pa me je skoraj pobožal po glavi, ko me je odslovil s tisto svojo žuljavo, dobro šapo.

Prazne klase sem nalepil drugega ob drugem, po vseh pravilih so štrleli tudi malo čez spodnji rob strehe iz lepenke. Zelo lep hlevček je nastal, to mi gotovo verjamete!

Vse ostalo pa je bilo še iz prejšnjega, prvega jasličnega leta. Razen mahu, seveda. Tega sem imel zamerkanega že kmalu po tisti trikotni plugasti vožnji, ko je bilo do božiča še dovolj časa. Moje oči so obvisle na strehi hleva pri Matúsevih, v sosednji vasi, kamor sva enkrat ali dvakrat na teden hodila z mamó po sveža jajčka. Kakšen mah je bil tam gori!

Zeleni hlebčki so bili, zeleni krofi, še malo, pa bi jih skoraj poskusil ugrizniti, tako mikavno so rasli na tistih opekah že skoraj brez barve. Ni bilo lahko premagati zadrege in obzira, toda silna želja je zmogla tudi to. Medtem ko je mama kramljala s prijazno gospodinjo, sem stopil do starejšega sina in ga zaprosil: »Daj mi jih no malo nastrgat s strehe!« Ni me razumel, pa sem mu jih šel pokazat, tiste zelene štručke, in mu pojasnil, da jih zares rabim za jaslice. Tudi on se je namuznil — dobri ljudje se sploh radi namuznejo — in mi jih je šel res nastrgat z ne vem kakšnim lopatastim orodjem, da so se skotalili in popadali, pa še kar na voz, da jih niti čistiti ni bilo treba. Zelena poljana pred mojimi prvimi lastnimi jaslicami je bila potem vsa valovita, in še danes sem prepričan, da mora taka tudi biti.

* * *

V naslednjih letih so se mi jaslice večale, ker je bilo vedno več domislic in vedno več zahtev. Kmalu sem opazil, da imam odločno premalo pastircev in ovčic. Tista revščina pa tudi ni bila v skladu s tem, kar sem polagoma zvedel pri verouku v šoli. Tam so jasno namigovali na pravcate množice, jaz pa sem premogel le štiri pastirje in šest glav drobnice. Tako ne gre naprej, sem si mislil, zato sem nekega dne stopil do sosedovega Lojza. O njem je šel glas, da ima modele iz žgane gline, vanje pa vliva pastirce in ovce iz gipsa. Res je bilo, pa še barval jih je, ko sem vstopil v njegovo delavnico, kjer je sušil, razstavljaj in prodajal svoje blago.

Občudoval sem ga, ampak tudi kaj kritičnega bi rekel, ko bi si upal. Ovce so se mi zdele malo mršave, zelena barva podstavka se je tu pa tam vlekla do bedres in skoraj do repa. Tudi pastirci se mi niso zdeli bogve kaj, kar nič obraza niso imeli, samo gips. Pa sem le kupil, kaj pa sem hotel. Eno ovco, posebno pone srečeno, mi je Lojz navrgel še zastonj. Danes bi rekli, da je bilo z njo genetsko nekaj zelo narobe, ampak naj bo — hvala, jo bom že tako obrnil, da se ne bo videlo...

* * *

Ni vse hlevček, niso vse pastirci in ovce. Prave jaslice potrebujejo tudi ozadje: nekaj tistega, kar daje zgodovinski pečat in spektakel.

Prvič sem si v tako novo dimenzijo pomagal z modrim papirjem, ki sem ga namestil za hlevčkom. Nanj sem prilepil veliko repatico. Lepo se mi je zdelo, še lepše pa, ko sem si domislil, da bi jo lahko osvetlil. Nekam

v ospredje sem nastavljal žepno svetilko, potem pa je bilo treba ugašati sobno luč, spet in spet vabiti domače in od njih prejemati blaženo priznanje: kako lepo!

Potem je bilo vojne konec. To je zelo vplivalo tudi na moje jaslice. Videti bi jih morali, kako so bile lepe. Namreč zaradi novega ozadja. Borni plavi papir je zamenjala čudovita panorama, ki je gledalcu pričarala pravo ozračje Svete dežele. Na zaslonu so bili barvni obrisi skoraj pravega Betlehema, v nekakšni nejasni mešanici arabsko-judovske eksotike. Jutrovo po vseh predpisih, tako mi je zatrjevala gospa Marija, blaga sosedica, ki se je na te stvari dobro spoznala.

Ali naj povem, od kod sem kopiral kuliso, ki ji je bila tako všeč?

Iz paketov UNRRA je izvirala. Iz tistih pravljicnih, z voskom prevlečenih zavojev, ki jih bo do smrti pomnil vsakdo, ki je živel v Sloveniji leta 1945 in še malo čez. United Nations Relief and Rehabilitation Administration: to je bilo skrito za kratico, ki so ji ljubljanski obešenjaki iztuhtali sarkastično varianto: Uživanje Na Račun Radodarne Amerike — dvakrat cinično za premnoge, ki so bili od teh dobrot Zahoda po domači zlobi načrtno izvzeti.

Ko je družinski poglavar z nožem odpiral bajni paket, je bila ob kuhinjski mizi grobna tišina. Oči so samo gledale, kaj roke vlečejo iz tiste skrinje najnovejše zaveze, Atlantske: Ham and eggs, Plum jam, Coffee, Rice and ananas, Sweet beans, Juice, Chocolate, Chewing gum — vse, kar je potrebno za preživetje v vitaminskem, beljakovinskem, proteinskem in vsakršnem energetskem oziru. Kako praznično, kako magično...

V vsakem paketu so bile tudi cigarete. Moje so bile CAMEL. Moje zato, ker je bilo na drugi strani zavojčka — in je še dandanes — naslikano nekakšno časovno nedoločno mesto Bližnjega vzhoda. Zame je bil to v hipu Betlehem. Povečal sem ga in ga podaljšal, po svoje pobarval, kot sem vedel in znal. In nastala je kulisa, ki se je mojim prvim poveljnim jaslicam tako imenitno podala.

Še dolgo sem bil ponosen na tisto domislico, na tisti Betlehem iz UNRRA paketov.

Takrat mi še na kraj pameti ni prihajalo, da bi bili oni paketi morda lahko tudi še kaj drugega kot le velikodušna pomoč, zelo zaželena in zelo dobrodošla. Ni bilo ne časa in ne razloga še za kakšno drobno pomisel, ki prihaja vselej z zamudo. Recimo pomisel, da so nas navsezadnje zasuli z ostanki svojih preobilnih vojnih zalog, in da jih je prav malo brigalo, česa še vse drugega bomo lačni, na milost in nemilost prepuščeni novemu času.

Odvrgli so in odšli, mi pa smo rekli hvala, vse pojedli, vse popili, vse požvečili in vse do zadnjega porabili, še za jaslice...

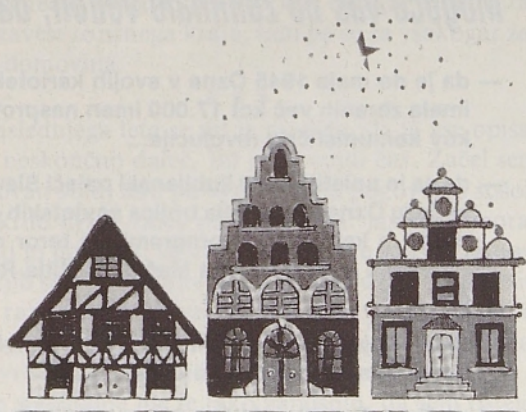
* * *

Zdaj se vračam v modrikaste sence naših starih kozolcev in v duhu pozdravljam Matúseve in Lampretove vseh časov, doma, po svetu in v večnosti.

V slovenska obzorja in čez

Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da...

- da je do maja 1945 Ozna v svojih kartotekah imela zbranih več kot 17.000 imen nasprotnikov komunistične revolucije...
- da se je poleti 1945 v ljubljanski palači Slaviji, sedežu Ozne, ugnezdila trojica sovjetskih oficirjev, s katerimi sta programirala teror nad Slovenijo izključno Ivan Maček in Mitja Ribičič...
- da v okraju ljubljanske periferije Ljubljana-Polje še obstaja Skojevska ulica...
- da živi v Evropi približno 200 etničnih skupin z nad 100 milijoni članov in da sta samo Islandija in Portugalska etnično enoviti...
- da se močno povečuje prodaja tistih knjig celjske Mohorjeve družbe, ki niso v redni zbirki...
- da je radio Vatikan v letu 1990 dobil z vsega sveta 96.000 pisem...
- da je pesnik Jože Šmit v časopisju nemožato obžaloval, da je režiserju filma o pesniku Balmantiču povedal, da je pesnika dal v Grahovem ustreliti neki Žugel, ki mu je to povedal po vojni kot major v Splitu...
- da je v nedeljo, 28. novembra v prenapolnjeni cerkvi na Brezjah pel novo mašo, ki so se je udeležili tudi mnogi verniki s Koroškega in Tirolskega, bivši partizan, partijec in miličnik ter zdaj pobudnik romanja na Kurešček, Franc Špelič...
- da je tržaški rojak Ivan Verč, profesor ruščine na tukajšnji univerzi, izdal pri založbi Marsilio svoj prevod romana ruskega pisatelja Andreja Platonova Izkop in ga tudi opremil z odličnim spremnim esejem in komentarjem...
- da je v vsej Italiji samo 6 igralnic, v Avstriji samo 4, v Sloveniji pa že najmanj deset...
- da se oznovski vojvoda Mitja Ribičič ni prikazal pred parlamentarno komisijo, ki preiskuje poveljne pokole, sklicujoč se na svojo bolezen in starost ter na 6. člen Evropske konvencije in na 14. člen Pakta o človekovih pravicah...
- da je v Zagrebu po težki bolezni umrl dr. Ivan Cesar, ustanovitelj stolice za slovenščino na zagrebški filozofski fakulteti in velik prijatelj Slovencev, po koncu komunizma pa ustanovitelj — žal malo uspešne — hrvaške kršćanske demokracije (ki jo bo zdaj vodil njegov prijatelj dr. Marko Veselica)...

Za božič. Simfonietta Bim, Bam, Bom.

Božični zvon prepeva »Mir« treh not
bim, bam, bom.
In z oken, cest, in src mrmra neubrano
dvom:

»Na zemlji mir?«
A »Mir ljudjem, ki so blage volje«,
doni spokojno.
Kot nekoč
v betlehemsko pólje.

Temé robovi še rde ob pijanih bomb.
Božični zvon ubira strune
na bim, bam, bom.
Ker Božji Sin postal je Človek —
glej, spi na slami,
zaupan Jožefu tesarju
in Devi-Mami.

Božični zvon ne neha nihati
bim, bam, bom.
Da z Njim bi svet spreminjali,
da postane dom.
Sodelavcem oznanja mir,
ki spod zvezd oblaka
iz src se v Troedini Vir že nocoj pretaka.

Božični zvon prestreši rob ognjev.
Bim, bam, bom.
In ščip smehljaje bliža se
lajajočim psom.
Iz jaslic luč uhaja
in morjé se sveti.
Se ti ne zdi, da —
zlu navkljub —
splača se živeti?

Rondo v polni luni

»Je sneg se pomudil
na poti v goré?«
Skovir se mi čudi:
»Ne vidiš več nje,
lune na bórovih vejah?«

»O sova, seveda
jo vidim s stezé.
A polna beseda
k podobi prižmé
luno na bórovih vejah!«

Skovir ne razume,
prebira molčé
premike in šume
in rižno poljé
v luni na bórovih vejah.

V neslišnem poletu
skovir se razpne,
v srebrnem obstretu
se v gnezdo zazre
luna na bórovih vejah.

Kaj ni tako kot vzlet letala?

Včasih na terasi za obiskovalce
slutim,
kaj je v prvi Mojzesovi knjigi razodeto,
kaj teži raziskovalce.
Ah, kakó je lahek
v svod letala vzdig!

Vzdig kabine, trupa, kril, naprav sistema:
vse je spel uvid,
celo motor na repu.
Zrak mu šepeta nosilni del poema.
Let v oblake sklene
starodavni sklep.

Vzpon od tal v nebo
me zmeraj znova mámi.
Kaj ni kot molitev, ki se dviga, dviga
zmeraj dalje, v neizmernosti osámi —
tja, kjer se konča
vsak žejni stavek knjig.

Kulturna sezona v DSI

Kulturna sezona Društva slovenskih izobražencev v Peterlinovi dvorani se kljub težavam zaradi obnove prostorov odvija še kar redno. Odpadla sta pravzaprav samo dva večera, in sicer v ponedeljek, 25. oktobra, in v ponedeljek, 8. novembra. Že v ponedeljek, 15. novembra, pa je dr. Borut Korun predaval o svojem obisku v Srednji Ameriki in o svoji knjigi »Kača in jagvar«. Predavanje je opremil z zanimivimi diapozitivi. V ponedeljek, 22. novembra, je bila v še ne popolnoma dokončani Peterlinovi dvorani odprta razstava slikarskih del argentinskega slovenskega umetnika Milana Volovška. O njegovem delu je govorila umetnostna zgodovinarica dr. Irene Mislej. Sam avtor pa je izčrpno odgovarjal prof. Zori Tavčar na številna vprašanja in pripovedoval o svojem življenju in delu. Naslednji ponedeljek, 29. novembra, so se v društvu spomnili 50-letnice Balantičeve smrti in ponudili v gledanje televizijski film o Balantiču. Decembra sta bila prva dva ponedeljkova večera posvečena Istri. 6. novembra je bil gost v društvu pisatelj Milan Rakovac, ki je govoril o aktualni politični in narodnostni problematiki Istre. Predavanje je naslovil »Istra na prepihu«. Naslednji ponedeljek, 13. novembra, pa je bila gost večera tempe-

Slikar Milan Volovšek, gost DSI, v pogovoru z dr. Ireno Mislej.

ramentna in izredno požrtvovalna kulturna delavka gospa Rožana Koštjal, ki je na šavriškem večeru predstavila jezik, kulturno bogastvo in trdoživost ter trmo te neznane slovenske deželice, ki ji tudi matična država takoj po drugi vojni ni hotela priznati identitete. Oba istrska večera je uvedel in gosta predstavil Milan Gregorčič.

Kulturni in družabni večeri so v Peterlinovi dvorani v organizaciji DSI vsak ponedeljek s pričetkom ob 20.30.

Srečanja v SKK

Člani Slovenskega kulturnega kluba so bili kljub obnovitvenim delom pogumni in so izvedli svoj program tako rekoč v celoti. 6. novembra je bila gostja prof. Nadja Pahor Verri, ki je predstavila svojo knjigo »Oltre il filo« o gornarskem taborišču ob petdesetletnici ukinitve. 13. novembra so člani SKK imeli svoj letni občni zbor, nato pa še martinovanje. 20. novembra so priredili filmski večer. V soboto, 27. novembra, je prof. Jože Pirjavec predstavil svojo knjigo o Jugoslaviji z naslovom »Vidov dan«. 4. decembra je klub obiskal sveti Miklavž. 11. novembra pa je Fabrizio Polojaz prikazal z barvnimi diapozitivi svojo pot po Ameriki v predavanju z naslovom »Ti bom jaz pokazal Ameriko!« Pred božičnimi prazniki so v soboto, 18. decembra, pripravili še Božični dobrodolni večer za otroke, starše in mladino, na katerem so vrteli Disneyjeve filme. Prostovoljne prispevke so darovali za nakup zdravil sarajevski bolnišnici.

BANČNA PODRUŽNICA

Kmečko-obrtna hranilnica iz Doberdoba, v kateri je ravnatelj dr. Maks Gergolet, je 27. novembra odprla svojo podružnico, in sicer v Ronkah. Spet lep dosežek domačih denarnih zavodov.

Istrski pisatelj Milan Rakovac (levo) in Milan Gregorčič v Peterlinovi dvorani.

»TEMELJNO GLASOVANJE« NA KOROŠKEM

Od 10. do 26. novembra je bilo na Koroškem »temeljno glasovanje« o skupnem demokratičnem zastopstvu koroških Slovencev. Tak referendum med odborniki kulturnih, športnih, političnih in drugih društev vseh usmeritev so predlagali Narodni svet koroških Slovencev, Enotna lista, Krščanska kulturna zveza, Mohorjeva družba, Slovenska gospodarska zveza, del Skupnosti južnokoroških kmetov in Klubov studentov. Levica je bila ostro proti in je pozivala k bojkotu anonimnega poštnega glasovanja.

Pokazalo pa se je, da je od skupnih 1.100 vprašanih odbornikov odgovorilo v roku 744 ljudi. 569 volivcev se je izreklo za oblikovanje manjšinskega izvoljenega zastopstva (etničnega parlamenta?), 68 jih je glasovalo proti, 17 glasovnic pa je bilo neveljavnih. Za predlog se je torej izreklo 59,3% vseh vprašanih oz. 90,6% vseh, ki so veljavno glasovali.

Stališča posameznih skupin pa se zato še niso približala.

STARE PIKA PRINT NI VEČ

Novembra, malo pred prvo obletnico smrti glavnega lastnika in duše podjetja Dušana Pleničarja, je prešla v tuje roke znana slovenska tiskarna Pika Print v okolici Londona. Skoraj 30 let je bila eno izmed slovenskih žarišč v tujini. Šele ob nastopu nove uprave pa so mnogi naročniki iz vrst verskih ustanov, društev in gibanj spoznali, kako sta na prejšnje cene vplivala idealizem in garaštvo rajnega Pleničarja. Tiskarna je bila tesno povezana z življenjem nekdanjega Klica Triglava, iz nje pa je prišlo tudi veliko slovenskih knjig in pa publikacij slovenskih avtorjev v angleščini.

SLOVENCİ PO SVETU

To je naslov nove celostranske rubrike, ki jo od 17. septembra dalje ob sobotah objavlja dnevnik Slovenec. Ureja jo Zvone Žigon, sodelavce pa išče med rojaki po vsem svetu. Telefonska številka uredništva je -/386/61/301859, faks pa -/386/61/320179.

BORIS PAHOR V GORICI

Pahorjev zbornik, ki je izšel ob 80-letnici pisatelja Borisa Pahorja, so predstavili že v več krajih. Lep večer je bil 25. novembra na goriškem gradu, kjer sta ob jubilanu spregovorili še Ivanka Hergold in Vera Tuta Ban.

30 let Zveze cerkvenih pevskih zborov

Nagrajenci ZCPZ na odru Kulturnega doma.

V nedeljo, 28. novembra, je bila v Kulturnem domu v Trstu tradicionalna revija cerkvenih in posvetnih zborov, ki jo vsako leto prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem. Letošnja revija, na kateri je nastopilo enajst pevskih skupin, je bila nekoliko bolj svečana in praznična, saj se je odvijala ob zaključku praznovanj 30-letnice Zveze, ki je ob tej priložnosti nagradila pevce, zborovodje in zbere za dolgoletno delo na zborovskem področju in izdala zajeten pričevanjski zbornik o delu Zveze v 30 letih življenja. Zvezi so ob tej priložnosti čestitali predstavnik ZKO Slovenije Marko Studen, ravnatelj Glasbene matice Bogdan Kralj, predsednica ZCPZ iz Gorice prof. Lojzka Bratuž, predsednica SSO Marija Ferletič in predsednik Slovenske prosvete v Trstu Marij Maver.

Na prireditvi so bili nagrajeni tudi nekateri pevski zbori, ki redno pojejo pri slovenskih mašah, a zanje skoraj ne vemo in čeprav so morda po sestavu skromnejši, gotovo opravljajo veliko versko in tudi narodnostno poslanstvo. Nekateri so se ob tem spomnili tudi tridesetletnega predsedniškega dela glasbenika dr. Zorka Hareja.

Najstarejši nagrajenec, dolgoletni organist in zborovodja na Katinari Just Lavrenčič je pravkar prejel priznanje.

Polno zaseden Kulturni dom ob slavnostni reviji ob 30-letnici ZCPZ.

UMRL DUHOVNIK I. DELPIN

Dne 17. novembra je umrl starosta duhovnikov koprške škofije Ivan Delpin. Rodil se je leta 1905 v Podgori pri Gorici, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1932 v Vidmu. Najprej je bil kaplan v Cerknem, nato župnik na Otlici, v letih 1937-81 pa v Pliskovici, kjer je živel tudi kasneje. V mladih letih je bil tudi pesnik.

50-LETNICA PARTIZANSKEGA DNEVNIKA

V tržaškem Kulturnem domu je bila 26. novembra slovesnost ob 50-letnici začetka izhajanja Partizanskega (zdaj: Primorskega) dnevnika. Govorili so predsednik SKGZ Klavdij Palčič, bivši britanski zvezni oficir v partizanih John Earle in podpredsednik SAZU Ciril Zlobec.

S 1. decembrom se je Primorski dnevnik, z njim pa Republika, vrnil na format tabloid in v domačo tiskarno v Trstu.

RAZPRAVA DR. ANTONA BEBLERJA

Prof. Anton Bebler, ki je zdaj predstavnik Republike Slovenije pri mednarodnih organizacijah v Ženevi, je še pred izbruhom najhujših vojaških spopadov v bivši Jugoslaviji pripravil obsežno razpravo, ki pojasnjuje odgovornosti Jugoslovanske ljudske armade in prikazuje njene značilnosti. V italijanski jo je izdala strokovna revija Rivista italiana di scienza politica, in sicer v številki, ki nosi oznako »april 1992«.

ŠK KRAS NAGRAJEN

Na podeljevanju Bloudkovih nagrad 26. novembra v Cankarjevem domu v Ljubljani je prejel plaketo tudi Športni krožek Kras iz Zgonika, zlasti za razvoj namiznega tenisa.

ŽARNI PAPIR

Z razstavo Jasne Merkù Žarni papir se je 2. decembra obnovila dejavnost v nekdanji Galeriji Tržaške knjigarne, zdaj TGaleriji. Umetnico sta predstavila Franko Vecchiet in Laura Safred. Ob tej priložnosti je izšel tudi trijezični monografski katalog.

Slikarka Jasna Merkù (desno) in Laura Safred na otvoritvi razstave v Tržaški galeriji.

PRETOKI

V Gorici so 18. novembra predstavili novo revijo Pretoki, ki jo izdaja Kulturna zadruga Maja, urednik je pesnik in kulturni delavec Ace Mermolja. Finančno podporo so nudile Slovenska kulturno gospodarska zveza, Tržaška kreditna banka in Kmečka banka. V reviji naj bi prišlo do »prepletanja partikularnega in univerzalnega, kot ga doživljamo laični, kritični, a razmišljujoči ljudje«.

TEHARSKÉ SIROTE

V Celju so se 17. novembra zbrali otroci staršev, ki so bili po vojni pobiti na Teharjah. Kakih 60 otrok do 14. leta starosti se je v tistem strašnem obdobju znašlo v »otroški mučilnici« pri Petričku v Celju. Nato so jih, večinoma brez pravih imen in brez imetja, izročili jaslim, domovom in družinam. Njihovo tragedijo je že opisal Ivan Ott leta 1991 v knjigi Ukradeno otroštvo.

35. CECILIJANKA

20. in 21. novembra je bila v Katoliškem domu v Gorici pevška revija Zveze slovenske katoliške prosvete Cecilijanka 1993. Posebej so jo posvetili 100-letnici rojstva skladateljice Brede Šček.

Nastopilo je 21 zborov: z Goriškega, a tudi gostje iz Koroške, matične Slovenije in italijanskega sveta. Slavnostni govor je imela dr. Marilka Koršič Čotar, priznanja ob jubileju pa je izročil predstavnik Zveze kulturnih organizacij Slovenije.

Knjige Goriške Mohorjeve družbe

V Gorici so 1. decembra predstavili novo zbirko Goriške Mohorjeve družbe, ki obsega Koledar 1994, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža, dodatni snopič Primorskega slovenskega biografskega leksikona s priimki od Br do L, ki ga je uredil dr. Martin Jevnikar (dragoceeno delo se bo končalo prihodnje leto z zadnjimi dodatki v 20. snopiču), in še tri izvirna dela. To so: zbirka novel in črtic tržaške ustvarjalke Brune Pertot Ko se vračajo delfini, pričevanje iz Avstralije Ivana Kobala Možje s Snowyja in dokumentarno delo Dorice Makuc Aleksandrinke, ki govori o primorskih dekletih in mladih ženah, ki so si služile kruh v Egiptu.

JADRANSKI KOLEDAR

13. decembra so v Trstu predstavili Jadranski koledar 1994 in priložene knjige. Med temi je kot domače izvirno delo v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico izšla pomembna študija Stanka Flega in Lidije Rupel Prazgodovinska gradišča tržaške pokrajine. Bogato ilustrirana knjiga je istočasno izšla v italijanskem jeziku.

NARCIS ŠIROKEGA SRCA

To je naslov knjige o pesniku Igu Grudnu, ki sta jo napisala Marko Tavčar in Ivan Vogrič. Pesniku, po katerem je poimenovano, jo je posvetilo Kulturno društvo Igo Gruđen iz umetnikove rojstne vasi — Nabrežine. Predstavitve je bila 4. decembra, 8. decembra pa je sledila še proslava ob Grudnovi 100-letnici rojstva.

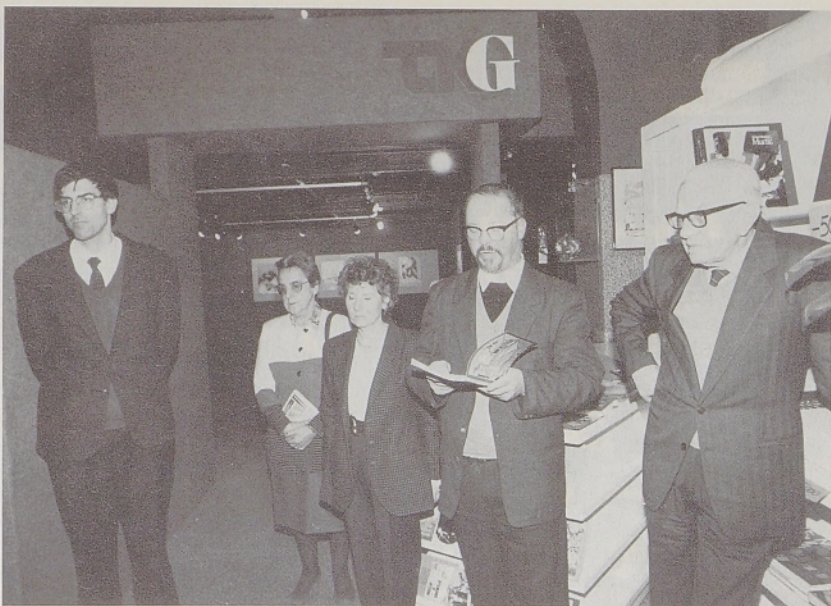
USODA ANDREJA URŠIČA IN ALBINA ŠMAJDA

V Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leto 1994 je med drugimi članki prispevek Iva Jevnikarja, ki prinaša nove podatke o usodi časnika in politika Andreja (Slavka) Uršiča, ki so ga kot urednika tednika Demokracije ugrabili 31. avgusta 1947. Za njim je izginila vsaka sled. Avtor pa je v Arhivu Notranjega ministrstva v Ljubljani našel zapisnike njegovih zaslišanj v udbovskih zaporih, ki pričajo o tem, da je bil odveden na višji ukaz in da ni bil ubit na kraju ugrabitve, temveč je vsaj eno leto prebil v neznanem zaporu, od koder je izginil (zaenkrat še) neznanokam.

V članku pa je omenjeno tudi to, da so v istem arhivu tudi zapisniki zaslišanj dr. Albina Šmajda, ki je bil ugrabljen v Trstu 22. februarja 1946 in je bil torej vsaj še prvi teden marca v policijskem zaporu.

OPATJE SELO SKOZI ČAS

S tem naslovom je opajski župnik Vinko Lukan izdal bogato knjigo ob 350-letnici samostojne duhovnije Opatje selo. Del te župnije, Dol, je ob mirovni pogodbi pripadel Italiji in je zdaj v jameljski župniji in doberdobski občini. Avtor je pravično spregovoril o vojnih žrtvah nacistov, četnikov in partizanov, pa tudi drugače je zelo živo prikazal vasi, ki so bile med drugim med prvo svetovno vojno do tja porušene.

S predstavitve mohorjev v Tržaški knjigarni: Marko Tavčar, ravnateljica Nada Pertot, pesnika Bruna Pertot, urednik Jožko Markuža in prof. Martin Jevnikar, urednik PSBL.

Slavistično društvo je ob predstavitvi knjige Lojzke Bratuževe o goriškem škofu Attemsju v Gregorčičevi dvorani v Trstu počastilo svojega dolgoletnega člana prof. Martina Jevnikarja ob njegovi osemdesetletnici. Pri mizi: prof. Breda Pogorelec, Lojzka Bratuž in Majda Kaučič Baša. Stoji prof. Martin Jevnikar.

POKLON 80-LETNIKOM

Marijin dom pri Sv. Ivanu v Trstu se je s prirčno slovesnostjo 21. novembra poklonil sedmim jubilatam, letošnjim 80-letnikom. Ti so: duhovnik Franc Zlobec, profesor Jakob Kandut, igralec Stane Raztresen, pravnik Stanislav Soban, literarni zgodovinar Martin Jevnikar, pesnik Vinko Beličič in pisatelj Boris Pahor, ki je hudomušno pripomnil v zahvalni besedi, da je med njimi pravzaprav edini rojeni Tržačan. Po delu za naše ljudi pa so vsi že dolgo »udomačeni« in priljubljeni. Pel je oktet Simon Gregorčič iz Kobarida, vezni tekst prof. Zore Tavčar pa sta brala Marjan Kravos in Marko Kandut.

ATTEMSEOVE PRIDIGE

Slavistično društvo Trst-Gorica-Čedad je 24. novembra predstavilo v Trstu študijo goriške profesorice na videmski univerzi Lojzke Bratuž o slovenskih pridigah prvega goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa iz 18. stoletja. Skupno s transkribiranimi besedili jo je izdalo Založništvo tržaškega tiska. Na predstavitvi so spregovorile prof. Breda Pogorelec z ljubljanske univerze, avtorica, in pa predsednica Slavističnega društva Majda Kaučič Baša, ki je obenem počastila 80-letnico ustanovnega člana prof. Martina Jevnikarja.

BALANTIČEVA 50-LETNICA

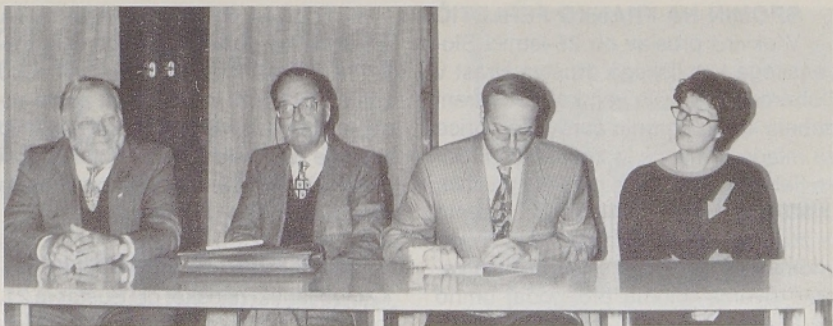
Ob 50. obletnici tragične smrti pesnika Franceta Balantiča v Grahovem je Televizija Slovenija 24. novembra predvajala dokumentarni film po scenariju Franceta Pibernika in v režiji Jožeta Pogáčnika. V njem so številna, tudi nova pričevanja o pesnikovem življenju in delu pa o koncu v goreči domobranski postojanki.

26. novembra je bil v rojstnem Kamniku Balantičev literarni večer.

28. novembra pa je bila v Grahovem zadušnica za vseh 36 padlih in ubitih, ki jo je daroval ljubljanski pomožni škof msgr. Alojzij Uran. Pred grobom je spregovoril dr. Anton Drobnič, na kulturni akademiji v Cerknici pa pesnik Vinko Beličič.

25 LET CERKVE V AVSTRALIJI

Slovenski frančiškani, ki že več kot 40 let skrbijo za dušno pastirstvo med Slovenci v Avstraliji, so praznovali 25-letnico postavitve prve slovenske cerkve. Gre za cerkev sv. Cirila in Metoda v Melbournu. Slovesnosti se je udeležil tudi frančiškanski provincial p. Polikarp Brolih.

Zgodovinski dan v Teru: pri predstavitvi sodelujejo slovenski konzul v Trstu prof. Tomaž Pavšič, avtor prof. Pavle Merkù, barski župan Mizza in ilustratorica Jasna Merkù.

PO NAŠIN

V Teru so 27. novembra predstavili prvo osnovnošolsko berilo v domačem terskem narečju Po našin. Pripravil ga je dr. Pavle Merkù, ilustrirala prof. Jasna Merkù, izdala pa občinska uprava. Na predstavitvi je spregovoril tudi župan Mizza, stari nasprotniki slovenske besede pa so molčali... Lepega srečanja se je udeležil tudi državni sekretar za Slovence po svetu v slovenskem zunanjem ministrstvu dr. Peter Vencelj.

Del publike na predstavitvi (zgoraj). Berilo si z zanimanjem ogleduje sekretar dr. Peter Vencelj (spodaj).

SPOMIN NA FRANKO FERLETIČ

V okviru proslav ob 25-letnici Slovenskega katoliškega društva Hrast v Doberdolu je izšla več kot 200 strani debela knjiga Igrarija čarovnija. Igrice za mlade izvajalce iz zapuščine Franke Ferletič. Izdalo jo je domače društvo, uredila pa Lučana Budal. Za opremo je poskrbela Nadja Bevčar. Gre za lep spomin na odbornico in javno delavko, pred dvema letoma prezgodaj umrlo dr. Franko Ferletič Černic, in uporabno knjigo, ki vsebuje 18 otroških igrice in prizorov v treh sklopih: Miklavž prihaja, Tam okrog božiča in Človek in njegov svet. Predstavili so jo 17. decembra v Doberdolu, kjer so o njej in o Franki spregovorili avtorica prof. Lučana Budal, predsednik društva Mario Vižintin, radijski kolega Igor Tuta, predsednik Zveze slovenske katoliške prosvete iz Gorice dr. Damjan Paulin, ravnatelj domače hranilnice dr. Maks Gergolet in predsednica Sveta slovenskih organizacij Marija Ferletič.

GEOJOURNAL

Ob septembrskem mednarodnem posvetu o Etničnosti in zemljepisu, ki ga je priredila v Ljubljani Mednarodna geografska zveza, je ugledna strokovna revija GeoJournal posvetila vso 3. letošnjo številko na več kot 150 straneh razpravam o manjšinah, narodnih vprašanjih in odnosih z vidika zemljepisne in sociološke stroke. Uredil jo je »gostujoči urednik« prof. Anton Gosar, med avtorji pa so ugledni slovenski strokovnjaki. Dr. Milan Bufon iz Trsta obravnava kulturna in družbena razmerja na slovensko-italijanski meji. Govor je tudi o koroških Slovencih, manjšinah v Sloveniji, slovenskih zdomcih, slovenski državi. Revijo izdaja založba Kluwer Academic Publishers na Nizozemskem.

40 LET

ZAMEJSKIH TABORNIKOV

Ravno na svojo 40-letnico je Rod Modrega vala, ki združuje slovenske tabornike na Tržaškem in Goriškem, proslavil jubilej s slavnostnim občnim zborom in kulturnim sporedom v tržaškem Kulturnem domu. Po 20 letih je opustil službo staroste Milan Pahor. Ob jubileju je izšla 80 strani debela brošura Rod Modrega vala 1953-1993. Že polleti je bil na sporedu krajši tabor za »stare člane«, poimenovan Nazaj v taborniški raj... Ponatisnili so tudi pesmarico Zapojmo in izdali novo številko notranjega glasila.

II. IZDAJA PREVODA ALAMUTA

Italijanski prevod znanega dela Vladimira Bartola Alamut je doživel novo izdajo v poljudni in razširjeni zbirki založbe Rizzoli iz Milana Superbur. Prvo izdajo je oskrbelo Založništvo tržaškega tiska leta 1989. Medtem sta izšla še francoski in španski prevod.

FRANC ŠPELIČ DUHOVNIK

Ljubljanski nadškof dr. Šuštar je 21. novembra posvetil v duhovnika 66-letnega Franca Špeliča, ki je postal znan v široki javnosti po pretresljivi knjigi Vrnil se bom k Očetu. V njej pripoveduje o revni mladosti, partizanstvu, pripadnosti Vosu, ateizmu, miličništvu — in spreobrnitvi. Več let je bil stalni diakon, lani je odovovel, zdaj pa je postal duhovnik.

Ž. PETAN RAVNATELJ RTV

Znani književnik in režiser Žarko Petan je postal novi generalni direktor Radiotelevizije Slovenija. Imenovanje je 30. novembra potrdil slovenski parlament. Petan, ki je veliko delal tudi na radiu Trst A, kjer je še zunanji sodelavec, je znan tudi v Avstriji in na Poljskem. Ob književnem delu in znamenitih aforizmih je utrdil svoj ugled še z jasnimi stališči o nujnosti moralne prenove političnega sistema, ki ga je okusil tudi kot zapornik in disident.

KOROTAN OBNAVLJAJO

Na Dunaju obnavljajo študentski dom Mohorjeve Korotan, ki ga je leta 1966 zgradil p. Ivan Tomažič. Po načrtu studia arh. Borisa Podrečce bodo v njem uredili tudi slovensko kulturno središče z galerijo in čitalnico.

OLGA BAN 80-LETNICA

15. decembra je praznovala 80-letnico znana tržaška kulturna delavka Olga Ban. Navdušena pevka ima velike zasluge za ohranjanje izročila Ciril-Metodovih šol v Trstu in bogatega prosvetnega življenja pod fašizmom pri Sv. Jakobu.

300-LETNICA

AKADEMIJE DELAVNIH

V Ljubljani je bila 15. decembra proslava 300-letnice Akademije delavnih (Academia Operosorum), ki velja za predhodnico Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V Semeniški knjižnici so pripravili razstavo, 16. decembra pa je bil znanstveni kolokvij. Banka Slovenije je izdala zlatnik, srebrnik in 5-tolarski spominski kovanec.

MALA CECILIJANKA

Tradicionalna revija otroških in mladinskih zborov Mala Cecilijanka, ki jo prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice, je 8. decembra privabila v Katoliški dom veliko občinstva in 12 zborov. Prisotne je pozdravila predsednica ZCPZ dr. Lojzka Bratuž, nagovor pa je imel mladi župnik Karlo Bolčina.

NOVA TRSTENJAKOVA KNJIGA

Akademik, psiholog in teolog dr. Anton Trstenjak je napisal novo knjigo: Umrješ, da živiš. Izšla je v redni zbirki celjske Mohorjeve družbe za leto 1994. V njej so še Aljažev zbornik, otroška Pesem o Piki Jožeta Lovrenčiča in druga dela. Naklada zbirke znaša letos 19.000 izvodov, kar je daleč od nekdanjih števil. Poudariti pa je treba, da je založba v letu 1993 izdala še 62 drugih knjig.

V ČAST KSENIJI VIDALI

Aprila je slavila 80-letnico sopranistka, operna pevka, glasbena pedagoginja Ksenija Vidali Žebre. V Cankarjevem domu v Ljubljani so ji 11. decembra priredili slavnostni koncert, na katerem so nastopali njeni učenci in prijatelji iz domovine in tujine. Tudi sama je ob koncu spregovorila.

SSO O MANJŠINAH IN EVROPI

Svet slovenskih organizacij je 26. in 27. novembra priredil v Gorici mednarodni posvet o Evropi in manjšinah na pragu 3. tisočletja. O različnih vidikih problematike so predavali profesor cerkvenega prava Viktor Papež, strokovnjaka za manjšinska vprašanja Vera Klopčič in Janez Stergar, ekonomist Aleš Lokar, koroški javni delavec Valentin Inzko, sociolog Ulderico Bernardi, zgodovinar Nino Agostinetti, ob okrogli mizi pa še valdostanski politik Claudio Magnabosco, državni sekretar za Slovence po svetu Peter Vencelj in deželni tajnik Slovenske skupnosti Ivo Jevnikar.

POGREB

P. MARKA MOHORIČA, DJ

V Selcih nad Škofjo Loko so 27. novembra pokopali jezuita p. Marka Mohoriča, ki so ga pogrešali od oktobra 1991. Izginil je pri Andreisu v pordeonski pokrajini, kjer je bil s skupino slovenskih skavtov. Izkazalo se je, da je padel med plezanjem, star 32 let, kot so mnogi domnevali. Pogreb in govori so pokazali, kako je bil p. Marko priljubljen in spoštovan.

Tržaškim svetoivanskim osemdesetletnikom

Zora Tavčar

*Eno leto je dolgo,
več jih pa hitro mine.*

Kakor bi pljusnil val hiš v travnati zaliv in se vzpel v polkrogu proti gričem v ozadju, tako se je Sveti Ivan kot ena od tipalk, s katerimi se véliki Trst zajeda v svoje zaledje, uléknil ob vznožje Krasa, ga mehko ovil in se ves razgrnil v sonce, ga lovil v svoj zeleni lijak. Vsaj tako idilično je moralo biti v času Vrdelskega in Marice Nadliškove, ko je tod še tekel potoček in so rumeneli vinogradi — in morda še malce pozneje, v letih, ki so tako živahno zaživela iz poezije Marije Mitjotove. Danes je Sveti Ivan v srcu svetoivanskih Slovencev pač še vedno malce takšen, ves naš, s kottički, ob katerih se je morda ustavljal na svojih sprehodih Vrdelski, s pročelji, mimo katerih je kot otrok hitel Vladimir Bartol, in z drugimi kottički zgodovinskega spomina in z idiličnimi ostanki narave, ki kar vabijo slikarja s paletjo, da jih za vselej ohrani za naslednje rodove. A v resnici je to danes del tujerodnega mesta, ki ga je poplaval vrvež kateregakoli evropskega mesta brez lastne duše, morje visokih hiš in morje ljudi in morje televizijskih anten, ki delajo tudi ta košček nam ljubega svetá le za neznamen in nepomemben delček v velikem kolesju sodobnega svetá na pragu tretjega tisočletja.

Toda ne! To je vendarle še predmestje nekega mesta, ki smo mu mi dali in mu še dajmo dušo. Je še otoček, ali bolje, so še nešteti otočki, ki jih oživlja in ohranja slovenski človek sredi tega velikega labirinta. In eno takih duhovnih in gospodarskih središč v tem pisanem konglomeratu je in ostaja še vedno Sveti Ivan. Vrsta slovenskih otočkov, ki se občasno združijo v enega samega, da se vzdigne kakor svetel greben iznad brezobličnega pljuskanja vsenaokrog in se zasveti, kot oblit z lučjo, da se na njem udomijo kot nekaj stari in mladi Svetoivančani našega rodu in besede. In Sveti Ivan postane kot nekoč spet delček našega narodnega telesa, ki ga je prekrvavilo planje na novo osvežene krvi. Takšen otok je tudi svetoivanski Marijin dom, kulturno središče tega predmestja — danes že mestnega okraja —, dom, ki so ga zgradili sami in ga s svojo kulturno dejavnostjo oživljajo in poživljajo sami!

Pa tukaj se danes nismo zbrali za katerokoli kulturno prireditve, ki se v tej ali oni obliki lahko spet obnavlja kot kako miklavževanje ali dramska predstava. Kar se bo danes tu dogajalo, je neponovljivo in je izjemno in redko tudi v vseslovenskem merilu. Koliko mestnih okrajev ali predmestij bi namreč lahko istočasno, v istem letu, postavilo ali izpostavilo na domačem prizorišču, na proskéniju nad domačo far-

no cerkvijo, v domu, ki ga je poslikal slovenski slikar, kar sedem svojih zaslužnih mož, ki so vsak po svoje prispevali k slovenski kulturi ali kulturno-prosvetni, gospodarski in duhovni rásti tukajšnjega življa. Ne samo to, ampak ki so vsi po vrsti letos tudi, čeprav jim tega pač ni videti na zunaj, še manj pa so to po svoji duhovni živahnosti, namreč — **osemdesetletniki!** Visoka številka, ki pa nosi v sebi ne le število preživelih let, marveč tudi veliko specifično težo. Ta leta so namreč bogata, napolnjena s plodno dejavnostjo tiste vrste, ki si jo narod zapiše v svojo zlato knjigo. Ni namreč naključje, da so vsi današnji slavljenci že zapisani v *slovenskem Primorskem biografskem leksikonu* (če kdo slučajno še ni, bo to v dodatnem postasnopiču). Res moramo skromno priznati, da nam ne bi tega kdo poočital, češ da se »dličimo s pavjim perjem«, da naši jubilaranti niso »čistokrvni« Svetoivančani, pač pa so možje, ki so v svojih zrelih letih delovali pri Svetem Ivanu, živeli med nami in za nas in prispevali k dvigu in bogatenju naše skupnosti na Tržaškem in jih imamo nekako za svoje.

Stanislav Soban

Naj začnem pri dr. **Stanislavu Sobanu**, juristu in profesorju ekonomskih ved, po rodu iz Lokavca pri Ajdovščini. Kdo ne pozna njegove značilne pojave, ko z mladostnim korakom hiti nekam na sejo tega ali onega upravnega odbora ali bančne sekcije ali drugam svetovat in pomagat; zakaj ta temeljiti in široko strokovno razgledani pravnik in ekonomist je vedno na razpolago, kjerkoli sta potrebna oko in um izkušenega izvedenca. In da je potreba po tovrstnem svetovanju danes, v času vse bolj zapletene davčne in birokratske zmede in obenem zahtevnosti, še posebej velika in zato povpraševanje po takšnem svetovanju še močnejše, to ve naš marljivi in vedno čez glavo zaposleni doktor sam najbolje. Nikoli ne reče, ne morem, nimam časa ali utrujen sem, bi odložil za jutri. Vsak domačin, ki se obrne nanj, vsaka naša ustanova ali posameznik, ga vedno najde razpoložena in dobrovoljnega in z ljubeznivim nasmeškom na obrazu, češ, prav tole sem si pose-

bej želel napraviti prav tale trenutek, res ste mi ustregli z vašo prošnjo! Ko bi kdo podrobneje pobrskal po življenjepis našega malega in pristrčnega doktorja, bi se kar začudil; in njegovo občudovanje bi še naraslo, ko bi zvedel za nekaj dejstev, o katerih ta skromni gospod nikoli ne spregovori. Denimo, da se je med študijem ves čas moral preživljati samo z inštruiranjem; da zaradi pomanjkanja sredstev ni mogel obiskovati predavanj, zato je stanoval v Lokavcu ali v Gorici in se vozil v Padovo (največkrat s kolesom) le na izpite. In da je postal doktor prava leta 1940 in delal v notarski pisarni le eno leto, zatem pa je moral v vojsko. In da je kmalu postal narednik motoriziranega topniškega oddelka! Pa da je njegov regiment bil poslan na rusko fronto in skoraj v celoti padel! Njega je rešila mama, vojna vdova, ki je tik pred tem dosegla, da je prišel na dopust. Pozneje je dobil visoko mesto na županstvu v Gorici, katerega je obdržal tudi pod Zavezniško vojaško upravo; s prihodom Italije v Gorico pa so mu odrekli celo državljanske pravice in je moral stopiti v šolsko službo. Zadnjih dvajset let je poučeval strokovne predmete na Trgovskem tehničnem zavodu pri Svetem Ivanu.

Namesto notarja je torej Trst dobil šolnika, vendar ne kakršnegakoli! V nekaj letih je dr. Soban brezplačno sestavil vrsto učnih knjig za trgovinsko pravo, pa za ustavno in upravno pravo ter še za finančne vede in davčno pravo, nadalje za nauk o ekonomski vedi ter ekonomski statistiki ter učbenik za politično ekonomijo in še in še. Kaj pomeni sestavljanje takšnih učbenikov, ko je treba italijansko izrazje prilagoditi slovenskemu v času, ko sta bila to dva povsem različna družbena in gospodarska sistema, to ve le tisti, ki je kdaj prevajal; tu ni dovolj, da si strokovnjak na svojem področju, ampak moraš biti tudi mojster jezika. — No, pa tudi tu se še ne konča doktorjevo delovanje: tu je še upravljanje dijaškega lista Literarne vaje, tu je njegovo politično delovanje v dijaških letih, zaradi katerega je omenjen tudi v **2. tržaškem procesu**, pa tudi poznejše delo pri stranki **Slovenske skupnosti**, za katero je izdelal *osnutek zakonskega predloga o zaščiti slovenske manjšine v Italiji*. Skratka, naš svetoivanski rojak je, kot se temu reče, v svojem življenju nekaj naredil. Ne zase, marveč za nas.

Jakob Kandut

Drugi jubilar, ki vam ga predstavljam, je profesor **Jakob Kandut**. Po študijah pravnik, a bolj poznan kot dolgoletni profesor nemščine na slovenskih šolah pri Svetem Ivanu, kjer je bil nekaj časa tudi moj kolega. Duhovit, hudomušen in tovariški kolega, vedno dobrovoljen in vselej razpoložen, da v zbornici ali na hodniku načne pogovor, ki je imel ob njegovi neverjetni razgledanosti širok razpon, od politike do literature, od geografije, zgodovine in etnografije do

jezikov, psihologije, šolstva; pa tudi kar tako, s kakšno sprotno domislico in duhovitostjo, da se sprostiš, preden stopiš v razred. — Po rodu je profesor Jakob Kandut, in tega nikakor ne taji, saj je z eno nogo in pol srca vedno tam, iz Kanalske doline. Svoji rodni deželi — in z enako zagnanostjo tudi svojemu pridobljenemu domačemu kraju Svetemu Ivanu — je profesor posvetil ne le svoj profesorski talent, marveč še celo vrsto darov in znanj: z edino željo, da bi domačinom pomagal pri reševanju njihovih pravnih in gospodarskih vprašanj in pri obrambi njihovih narodnih pravic. Svojim ljudem, zlasti v Kanalski dolini, je s svojim odličnim znanjem jezikov pomagal pri nastopih pred oblastmi, tako v Avstriji, Jugoslaviji kot tudi v Italiji. Mnogo je tudi prevajal, organiziral počitniške kolonije za mladino, predaval, pisal za radio. Raziskoval je in objavljaval članke o zgodovinskih, zemljepisnih, narodopisnih, socialnih, kulturnih in jezikovnih značilnostih Kanalske doline. — Rojenemu v Ukvah v kmečki družini mu ni bilo lahko, ker je izgubil očeta v prvi svetovni vojni, vendar mu je kot tolikim slovenskim študentom uspelo s trdim delom in skrajno skromnim življenjem končati fakulteto in s svojim strokovnim znanjem stopiti tako rekoč v službo svojim ljudem, saj je v državno službo stopil šele v zrelih letih, ko se je poročil. Seveda je tudi od takrat dalje živel za svoj veliki cilj: pomagati slovenski skupnosti, hkrati pa seveda polno živeti tudi za slovensko mladino kot odličen profesor. Tako si je tudi on prislužil v naši zavesti mesto zaslužnega in spoštovanega človeka.

Martin Jevnikar

Kdo ne pozna visoke in vitke postave profesorja, ki je sprva na Trgovski akademiji pri Svetem Ivanu in pozneje na univerzah v Padovi in Vidmu daroval slovenski mladini in našemu šolstvu tako rekoč vsa svoja najlepša mladostna in tudi zreleta leta, napisal ob tem še vrsto učbenikov, pomagal mladim bralcem z obsežnimi **Vsebinami slovenskih leposlovnih**

del, urejal in izdajal dolga leta dijaško literarno glasilo **Literarne vaje**, iz katerih je izšla cela vrsta današnjih literatov srednje generacije, dramtiziral za **Radio Trst A** vrsto klasičnih del slovenske književnosti, spremljal v Mladiki vse, kar je literarnega izhajalo v obeh zamejstvih in po svetu, napisal nešteto kritik! In ki danes pelje h koncu véliki projekt primorske kulture, **Primorski biografski leksikon** — in še bi lahko naštevali! In vsak tak navedek pomeni dneve in tedne, kakšen tudi mesece in leta trdega in vztrajnega dela. Kdo je torej ta véliki garač in neumorni delavec na slovenski kulturni gredici v Trstu? To je »uvoženi« Primorec, po rojstvu Dolenc iz okolice starodavne Stične, univerzitetni profesor in doktor, literarni zgodovinar in publicist — **Martin Jevnikar**.

kar. Vrh tega je bil prof. Jevnikar ravnatelj Slavističnega oddelka univerze, in je tudi član **Časnikarske zbornice** in član italijanskega **Združenja slavistov** ter član tako rekoč vseh pomembnih komisij, naj si bo za učne knjige ali za literarne nagrade! Skratka, vseprisotni in še vedno živo aktivni kulturni delavec, znanstvenik-literarni zgodovinar in predavatelj Martin Jevnikar je ime, ki se je za vselej zapisalo v kulturno zgodovino Tržaške. In ki si ga lastimo tudi kot profesorja, ki je vseh štirideset let svoje aktivne službe preživel pri Svetem Ivanu, med drugim tudi kot gost naših prireditev. Brez prisotnosti profesorja Jevnikarja v Trstu bi pravzaprav izbrisali kar lep del tukajšnje slovenske kulture, zato mu gre s tega mesta zahvala za vse, kar je postoril za nas in tudi — namesto nas!

Stane Raztresen

Dodajmo še, da je v svojem življenju študiral tudi solopetje pri znani pedagoginji Algelci Troštovi, balet pri znanem pedagogu Golovinu in dramatik pri še bolj znanem gledališčniku Osipu Šestu. Izpopolnjeval se je kot igravec pri tako slovitih igralcih, kot sta bila Milan Skrbinšek in Fran Lipah. No, ob vsej tej temeljiti študijski podlagi je jasno, da gre za odličnega igralca, ki je bil od leta '45 do upokojitve član SNG, danes Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, za **Staneta Raztresena**. Igralec, ki tudi po upokojitvi, kot je to delal poprej, ne živi samo v gledališču, ampak ves za gledališče. Dovolj mu je le od daleč namigniti — in že je tu z zvrhano béro besedil, od romanc in balad do hudomušnih in zbadljivk, od udarnih besedil do celih strani klasične proze, od Čedermaca do Hlapca Jerneja. Ampak ti recitali niso samo umetniško podajanje in hkrati igralska stvaritev, so še posebej in s posebnim poudarkom praznik lepe in čiste slovenske besede, kateri se Stane Raztresen posveča s posebno skrbjo in ljubeznijo, tako rekoč kot zaljubljenec na kolenih pred svojo oboževano. Zato je njegov recital vedno tudi kot natančno in ljubeče izdelana miniatūra, v kateri je vsak delček zase izbrušen; vendar se tega zaveže, šele ko te igravec izpusti iz svojega zanosnega risa, v katerega te je bil potegnil s celoto in ti šele v spominu znova ožive detajli. (Spomnimo se Cankarjeve ure ali Janeza Svetokriškega).

Pa človeka zanese in skoraj pozabi, da je Raztresen zaigral v vrsti slovenskih filmov; kar v dvajsetih! In vse to njegovo obsežno delovanje nam ne sme

zasenčiti pogleda na tisti del njegovega dela, ki je pravzaprav zanj kot igralca temeljnega pomena in bo v sami zgodovini tržaškega gledališča zapisan z najbolj svetlimi črkami; namreč na vrsto njegovih vlog v našem gledališču, za katere je prejel tudi več nagrad, od Severjeve do nagrade iz Prešernovega sklada in do Prvomajske, ki jo podeljuje Društvo dramskih umetnikov Slovenije. Sama imam v spominu iz časa svojega prihoda v Trst njegovo slikovito vlogo, menda z Nakrstom: »Jaz sem Frice«, »Jaz pa Face«, in pozneje Čedermaca; pa nadučitelja v Hlapcih, Vučgovega Bernardka in Svevovega Cosinija. Pa Kačurja in seveda Primorske zdrahe. — No, ljudje pa ga danes poznajo tudi поблиže kot režiserja kakih 100 amaterskih gledaliških predstav. Zato se mu moramo zahvaliti na eni strani kot umetniku, ki nam je postregel s celo vrsto kreacij iz svetovnega in slovenskega dramskega repertoarja, na drugi pa kot neutrudnega in največkrat tudi brezplačnega režiserja in pobudnika neštevilnih prireditev in nastopov, s katerimi je uvajal v to dejavnost nadarjene in prizadevne člane naših odrov in mladino, hkrati pa poživiljal prosvetno življenje v našem tukajšnjem kulturnem domu.

Franc Zlobec

Zlobca, doma iz Ponikev na Krasu. To je duhovnik, ki s posebnim molitvenim žarom zbira okrog sebe prostovoljne in navdušene molilce, da z glasnim in tihim poglobljanjem v božjo skrivnost posvečajo svoje ure, nabite z duhovno energijo, meditaciji in priprošnjam in tako z molitvijo in žrtvami ustvarjajo neko dobro, plemenito silo, ki se zoperstavlja s svojo pozitivno energijo prevladi zla v svetu in okoli nas ter v nas. Duhovnik, gospod Franc Zlobec, tudi požrtvovalni svetoivanski spovednik, je duša te duhovne skupnosti. V mlajših letih je bil gospod Zlobec, ki je izšel iz šole znanega javnega delavca in duhovnika Virgila Ščeka, tudi narodnjak, ki je moral zaradi te svoje naravnosti tudi v zapor in na prisilno delo. Kot kaplan pri Sv. Jakobu je dosegel mimo škofa Santina, ki je to prepovedal, da je od samega svetega očeta Pija XII. dobil dovoljenje za slovensko polnočnico — in to že leta 1952! Danes je gospod Zlobec dušni pastir v pokoju in duhovni pobudnik rožnavenskih in Marijinih pobožnosti in torej opravlja za nas vse tisto tiho delo, ki je na ravnih vidnega manj opazno, a na ravnih nevidnega, torej na večnostni ravni, stoji više od vsega drugega. Naj se mu torej priporočimo, da se nas spomni, ko se obrača v molitvi do Najvišjega!

V prvi vrsti sedijo slavljenici, za njimi del publike v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v nedeljo, 21. novembra 1993.

Nazadnje pa ne moremo tudi mimo dveh pisateljev. Po teh naših ulicah, med našimi vrtovi in po naših trgih in ploščadih sta se sprehajala več desetletij **Vinko Beličič** in **Boris Pahor**, ko sta v odmorih zavila iz šolske stavbe na Vrdelski proti farni svetoivanski cerkvi, se ustavila z domačini, spila kavico s kolegi iz bližnjih šol ali prijazno spregovorila z ljudmi iz bližnjih delavnic in trgovin ali posedela v prvi vrsti na kaki naši prireditvi. A še bolj naša sta zato, ker sta tu zamišljeno stopala po pločnikih in pod drevesi, se ozirala v oknice ali na tiha dvorišča, prisluškovala odlomkom razgovorov ali se ozrla naokrog po bregéh in si zapisovala v dušo in si beležila z očmi in ušesi to okolico, jo vsrkavala vase, jo odnašala s seboj; postajala je del njiju, se nato pretapljala v zlahtnost prisprodnob, v čarovnijo besed. Kdovekje v njihovih delih je zapisan in živí delček tega kraja, njegovo vzdušje, njegov človek. Pa ne samo to: tudi ko ni nikjer niti sledu o nas, so strani, ki jih je navdihnil morda en sam sprelet goloba čez trg pred cerkvijo ali se je utrnila ideja pod divjimi kostanji pred belo stavbo učiteljsišča. Ali je blesk sonca v oknih na Vrdéli utrnil lep verz, mimo hiteča deklica na vogalu pred pekarno pa je postala junakinja črtice ali novele, s svojo plavajočo plavo kito na hrbtu. Živimo, tako si vsaj domišljamo, nekoliko tudi v umetnosti Vinka Beličiča in Borisa Pahorja. Včasih dokazljivo, ko lahko pokažemo vrstico ali odstavek, vidite, tu smo. Drugič pa smo gotovi, da so neštete poti skozi naš lepí in kdaj tudi poetični kraj in skozi druge okraje, kjer še kolikor toliko strnjeno živi v Trstu naš človek, v obeh umetnikih sprožile misel ali podobo, ustvarile razpoloženje ali razburkale njuno občutljivo notranjost. Tako imamo lahko oba umetnika, ki sta bila tu profesorja, tudi za del Svetega Ivana — in torej tudi za malce naša. Seveda če jemljemo besedo **naš** povsem ozko. Če pa jo razumemo širše in pravičneje, potem sta nedvomno in nepreklicno naša, tržaška, tukajšnja, primorska! Zakaj brez proze in poezije Vinka Beličiča in brez proze Borisa Pahorja ne bo nihče več mogel govoriti o tržaški literaturi. Res da imamo tudi svoje domače pisce, rojene prav tu ali živeče tu, nekatere

žal že pokojne, kot Josipa Kravosa, res da imamo Marijo Mijotovo ali mlajše, Marka Kravosa in Igorja Škamperleta, vendar z veseljem in ponosom prištevamo med naše tudi oba letošnja jubilarita, Vinka Beličiča in Borisa Pahorja.

Vinko Beličič

Vinko Beličič... Ko ne bi bila medvojna in povojna dogajanja tako kruto posegla v usodo mladih slovenskih intelektualcev, bi Bela krajina danes imela svojega poeta, ki bi poučeval na slavistiki v Ljubljani ali na kakem liceju in se ob vikendih hodil napajat z lepoto domačih Rodin. Tako pa — potem ko mu je bil prizanešen Kočevski Rog — se njegova usoda tesno poveže s Trstom, predvsem z njegovim Krasom, njegovo gmajno. Bivanje tod, v tesni bližini, a hkrati neznansko oddaljen od domovine živi med nami, boleče razklan in trpeč: skoraj vsa njegova študentska generacija, čudoviti in nadarjeni fantje, leži pobita v gozdovih in jamah ali preživlja trpko emigrantsko življenje v deželah onkraj oceana. Njegovo hrepenenje je neprestano tam, v daljni in tako drugačni Sloveniji, ali pa se pisemsko razdaja prijateljem v tujini. Samota, ki jo ves ta čas čedalje bolj išče, pa se mu izčiščuje v nove obrise, dobiva konture, ki postajajo trpki brin in vonjivi bori in poletno razžarjena gmajna in razkošna divja potonika. Obljudi se s kosi in kobilarji in taščicami in slavčki — in že je tu neponovljivi, edinstveni poet gmajne in pejsažev od Sežane do Benečije in Stare gore. Medtem mu rastejo otroci — in z njimi hkrati raste nova generacija mladih gimnazijcev, ki jim je profesor. Njegovo pisateljsko pero že sega po novih motivih, ki bi jih brez Trsta ne bilo: službena negotovost apolida, ideološki in politični pritiski, tihe opazke in namigi,

ki bolijo, odhajanje prijateljev, prejšnjih in novih, preko morja, tudi v Avstralijo, obiski iz domovine in iz tujine, ki vsak zase prinašajo sladke spomine in tudi kako grenko razočaranje! In to novo življenje vstopa v njegovo prozo. Izhajajo vedno nove knjige — zdaj je že več proznih kot pesniških — in glej, nova domovina, Trst, Gorica, Benečija, ga že sprejema za svojega, ga nagrajuje, ga ima povsem za enega svojih. Postane govornik v prosvetnih domovih in na shodih — in že si ga upa objaviti tudi kaka revija in kalendar zgoraj v Sloveniji. Sprejet je v veliko antologijo slovenske poezije **Živi Orfej**.

In nato v Društvo slovenskih pisateljev. Z novo Slovenijo končno dobi svoje enakopravno mesto tudi v osrednji Sloveniji, nastopa na literarnih večerih in se končno znajde med kandidati za Prešernove nagrade.

Takšna je torej usoda pesnika in pisatelja, ki ga je usoda v zreli dobi rodila v primorskega in tržaškega pesnika in pisatelja. Naj naštejemo samo nekaj njegovih del:

V poeziji: Pot iz doline, Gmajna, Bližine in daljave.

V prozi: Kačurjev rod, Dokler je dan, Med mejniki, Nekje je luč, Prelistavanje poldavnine.

Tako se torej ta Belokranjec z vrha svojih osemdesetih let lahko s ponosom ozre na primorsko obdobje svojega življenja, ki je dalo sicer iz bolečine rojeno, a nadvse plodno žetev, in ki je črpalo iz naših tal in zorelo in dozorelo za nas!

Boris Pahor... Ta pisatelj pač ne bi mogel zatajiti svojega tržaštva, svojega primorstva, tudi če bi hotel. Dano mu je bilo že z imenom. In vtisnila mu ga je z žarnim slovenskim pečatom še velika travma njegovega otroštva, požig Narodnega doma v Trstu. Rojen v izrazito mestnem okraju, streljaj od morja — in dolga leta domujejo »na obali Lepe Vide«, da mu tako rekoč morje plivka pod okni, je to svojo obmorsko pripadnost izrazil že v samih naslovih nekaterih svojih knjig: **Moj tržaški naslov, Mesto v zalivu, Parnik trobi nji, Na sipini, Ta ocean strašno odprt, Grmada v pristanu.** — Toda tudi njega je obeležil

Boris Pahor

čas: fašistično zatiranje — slovenskega jezika za literarno rabo se je moral šele učiti — in trdna, zavedna domača vzgoja, kakršne so bili zmožni pokončni ljudje takratnega časa, so njegov talent oblikovali drugače, kakor bi se bil morda sicer: zapisali so ga slovenstvu, neuklonljivosti, vzravnani držji. Obenem pa so že zgodaj usmerjali njegovo pisateljsko zanimanje k

usodi tukajšnjega človeka, k slikanju mestnih in obmorskih ambientov in pejzažev in ga silili k opozarjanju na vsakršen pojav nasilja in totalitarizma.

Nadaljnja usoda mu da okusiti afriška bojišča in nacistične lagerje, kar ne le razširi njegovo pisateljsko tematiko, ampak ga človeško preoblikuje v še bolj zavestnega upornika in v vse bolj bojevitega zavzemalca za boljši, bolj human, bolj strpen svet, svet brez nacionalnih in ideoloških nasilij. **Nekropola** si utre s svojim sporočilom o grozotah taborišč pot v tuje jezike, **Revija Zaliv** ter njegovi dnevniki v Zalivu in zatem v knjigah pa nenehno kličejo k budnosti pred vsakim nasiljem.

Tako sta čas in prostor izoblikovala podobo tega našega intelektualca, ki je s svojim peresom vnesel v slovensko literaturo naše mesto in naša predmestja, našo obalo in naš Kras, predvsem pa našega človeka. Obenem pa je Boris Pahor ostajal ves čas kot pisatelj in kot publicist neutišljiv glas, ki je mlade generacije tu in v Sloveniji skušal — in še vedno skuša — opozarjati na ideale, ki so obeležili njegovo mladost in zrelost in ki bi jih hotel kot baklo, ponovno živiti in goreče, prenesti v prihodnost. Upajmo, da bo, kakor nam rase rod nadarjenih piscev, iz njih izšla tudi osebnost Pahorjevega kova!

Pisatelj Boris Pahor se v imenu jubilarcev zahvaljuje za lep in pri srčen popoldan. Za njim stojijo člani kobariškega okteta, ki so s pesmijo popestrili spored.

Uradni obisk cesarja Ferdinanda I. Janko Jež v Trstu, Nabrežini in Gorici septembra 1844

Smo na pragu 150-letnice obiska avstrijskega cesarja Ferdinanda I. in njegove soproge Marije Ane Karoline v Nabrežini. Ferdinand je že kot prestolonaslednik leta 1821 obiskal naše Primorje. Ko je zasedel cesarski prestol, so prebivalci tedanjega avstrijskega Primorja z velikim pričakovanjem čakali napoved njegovega uradnega obiska. To se je zgodilo 4. septembra 1844.

Cesarski par je z Dunaja potoval po Štajerski in prispel v Ljubljano, kjer so ga svečano sprejeli. Dne 4. septembra je z udobno poštno kočijo odpotoval proti Postojni, kjer je prenočil. Naslednjega dne ob devetih zjutraj je potoval dalje proti Trstu. Na tržaški pokrajinski meji v Sežani ga je pričakal tržaški guverner grof Stadion in mu izrekel dobrodošlico, nato je cesar s soprogo v drugi svečani kočiji, ki so jo vlekli trije pari konj iz cesarskih konjušnic, prispel v Trst, kjer so ga sprejeli z velikim navdušenjem. Moral bi pripomniti, da je uradni anonimni kronist v brošuri, ki mi jo je prijazno dal na razpolago gospod Furio Furlan, pozabil omeniti, da so bili konji cesarske kočije naši beli lipicanci, saj drugače ni moglo biti.

Na Opčinah (Opchiena-Opcina), to je že znotraj tržaškega ozemlja, so na prizadevanje občinske uprave postavili slavolok iz borov naših gozdov, okrašenih z lovorjevimi, oljčnimi in drugimi zimzelenimi vencami. Slavolok je bil trodelen. Na vrhu so ga krasile avstrijske črnorumene zastave s cvetnimi kitami kot znak praznovanja in veselja. Slavolok je bil čudovit. Izdelal in okrasil ga je vrtnar Schoenerer. Okrog slavoloka so se zbrali dostojanstveniki tržaškega mestnega sveta v praznični uniformi, cariniki, župnik, vsi prebivalci in šolska mladina, ki je cesarski dvojici izročila cvetne vence. Cesar in cesarica sta cvetje prijazno sprejela.

Prizor svečanega sprejema, ki ga je Trst priredil visokima gostoma, je uokvirjal kraški greben Vejne. Prav s to točko se očem izletnika, ki se je že naveličal dolgočasnega razgleda po apnenčastih vzpetinah, sivih goličavah, nenadnih previsih, nenadoma prikažejo mesto, okoliško gričevje, ves zaliv, z obrežjem Istre in Furlanije z višine tisoč čevljev nadmorske globine. Ta razgled je vedno lep, kajti pustim in grobim oblikam subalpske dežele, soteskam hribov brez vsakega rastlinstva, ozkim dolinam, kjer se posuto kamene namesto zemlje siplje v odprto morje, kjer se hribovje spušča v razposajeno gričevje z vmesnimi dolinami, odetimi z gostim rastlinstvom in se nežno preda morskemu objemu, medtem ko se na drugi strani beneške ravnice izgublja v lagunah sredi morja, ki jih češljajo reke in kanali, kjer se življenje zgošča v manjših mestih ob morju. Med obema leži novo in lepo tržišče, s simetrično razvrstitvijo ulic, s plemenitim izrazom stavb, s pristanom polnim jadrnic in parnikov.

Ta kraj označuje obelisk, ki ga je Trgovska zbornica postavila na čast Franca I. kot spomin na odprtje trgovske ceste, ki je leta 1980 nadomestila prejšnjo zelo strmo in naporno pot.

Na tej vzpetini so postavili obsežen paviljon, obarvanega v državnih barvah, odprtim na eni strani proti gmajni, na drugi strani pa zaprtim proti mestu in morju, tako da je z drugimi napravami ter z množico ljudstva povsem zapiral pogled na tržaški zaliv.

Na odru pod pavilijonom so bila razna oblastva z občinskimi svetniki v prazničnih nošah. Onstran ceste je bila razvrščena četa teritorialnega bataljona s praporom in vojaško godbo. Ob straneh ceste, na pobočju hriba, pa so stali v dolgih vrstah kočije in številno ljudstvo.

Ob prihodu cesarjevih veličanstev je četa teritorialnega bataljona pozdravila gosta ob zvoku narodne himne. Cesar in cesarica sta se ne samo ustavila pred pavilijonom, ampak sta celo stopila s kočije in poslušala pozdravne besede magistratnega predsednika in vladnega svetnika g. M.G. Tommasinija, ki je v imenu vsega mesta dejal:

»Nastopil je dan, ko je tržaške meščane doletela usoda, ki so jo toliko pričakovali, da se lahko poklonijo Vašemu Veličanstvu, svojemu priljubljenemu Vladarju in Gospodu v mejah ozemlja tega Vam najbolj zvestega mesta. S te višine, s katere se osupli pogled izgublja po neizmerni površini morja, kjer se narodi različnega izvora in jezika, zbrani v srečnem cesarstvu Vašega Veličanstva bratsko pozdravljajo in podajajo roko, s tega skalovja, ki že stoletja izziva udarce viharjev, se predsednik Magistrata in občinski svet tržaškega mesta ponižno klanjajo pred Vašim Veličanstvom in Vam izrekajo zvestobo, ki sloni na trdnih in neomajnih temeljih, kakor so skale, ki jih je božja previdnost tu ustvarila. Prosjijo zato Vaše Veličanstvo, da pogleda tu spodaj ležeče mesto Trst, ki se z ljubeznijo in upanjem pred Vami razprostira, in da mu poklonite Svojo milost, kajti Trst vse dolguje vladarjem vzvišene avstrijske rodovine.«

Njegovo Veličanstvo cesar je dobrohotno vzel na znanje dokazuje predanosti in je z dobitljivimi besedami izrazil, kako so mu te bile prijetne in kako dolgo je želel obiskati svoje zvesto mesto, ki mu je bilo vedno naklonjeno.

Medtem se je zavesa, ki je zastirala paviljon, odgnila in mesto s pristaniščem se je prikazalo Njunima Veličanstvoma med plahutanjem zastav in bobnenjem trdnjavskega topništva, baterij c.k. fregate Bellona, parnikov c.k. Avstrijskega Lloyda in trgovskega brodovja.

Ko je cesarsko-kraljevski par spet stopil v kočijo, so se Magistratni predsednik, občinski svetovalci in ostali gostje s svojimi kočijami postavili za njima v dolg spreved, ki se je vil po openskih obronkih, med praznično ozaljšanimi vi-

lami in vzklikanjem številnega ljudstva, ki se je zgrinjalo po predmestnih vrtovih.

Ob vhodu, med glavno vojašnico in vzponu po ulici Romagna, ob začetku trga Lavatoio se je mogočno dvigal krasen slavolok, izdelan po veščini, kakršno nam je rimsko veličastje do danes ohranilo. Veliki osrednji lok je omogočal prehod kočij, manjša stranska pa sta služila pešcem. Okrasje je bilo izdelano v korintskem slogu in je bilo bogato z bronastimi motivi. Na vsakem pročelju je bilo po pet napisov: latinski na hribovski strani, italijanski pa na strani proti mestu. Izražali so veselje Tržačanov in so omenjali glavne koristi, ki jih je mestu podelil Ferdinand I.

Na vrhu slavoloka so bili razni kipi, v sredini pa je bila trofejna prekrizanih avstrijskih zastav in praporov. Slavolok je bil izdelan iz lesenega ogrodja. Načrt zanj je napravil inž. G. Sforzi. Za slikovni del je poskrbel scenograf Pietro Pupilli.

Na zgornjem zunanjem delu pročelja slavoloka je bil naslednji latinski napis:

IMPERATORI • CAESARI
FERDINANDO • I • PIO • FELICI • AVGVSTO
Domino • Benignissimo • Indelgentissimo
ET • MARIAE • ANNAE • CAROLINAE • AVGVSTAE
Conjugi • Ejvs
MATRI • PATRIAE • PISSIMAE
QVOD • DIVTVRNVN • VRBIS • DESIDERIVM
ADVENTV • FELICI • FAVSTO
EXPLEVERINT
TERGESTINI • FIDELISSIMI

Nad manjšim levim lokom sta bila na zunanjem delu naslednja latinska napisa:

ORDINE • DECVRIONVM LEGIONE • VRBANA
MVNICIPIO • REGVNDQ VOLVNTARIORVM
BENIGNITER AD • MILITIAE • HONORES
RESTITVTQ EVECTA

Nad manjšim desnim lokom pa sta bila na zunanjem delu naslednja latinska napisa:

VIA • FERRATA CVRSV • MARITIMO
VINDOBONENSE PIROSCAPHIS
AD • TERGHESTE PER • SVPERVM • ET • AEGEVM
PRODVCTA VNDQVE • PATEFACTO • AVCTO

Na istem loku, toda na notranji strani, je bil naslednji italijanski napis. Pri tem naj omenim, da so italijanski napisi v glavnem prevodi latinskih.

ALLA MAESTÀ DI FERDINANDO PRIMO PIO FEL. AUG.
CLEMENTISSIMO SIGNOR NOSTRO
A MARIA ANNA CAROLINA
A LUI SPOSA AUGUSTA
ALLA PATRIA MADRE AFFETTUOSISSIMA
I FEDELISSIMI SUDDITI DI TERGESTE
I CUI PIÙ CALDI VOTI PEL FAUSTISSIMO ARRIVO
OGGI
SI ADEMPIONO
QUESTO SOLENNE OMAGGIO
DIVOTAMENTE CONSACRANO
V SETTEMBRE MDCCCXLIV

Na stranskem levem loku na notranji strani sta bila naslednja dva napisa:

ORDINÒ GENEROSO
E RAPIDA AVANZÒ
LA VIA FERRATA
VIENNESE — TERGESTINA
MONUMENTO D' IMPERATORIA GRANDEZZA
INCORAGGIÒ SOLERTE
LA NAVIGAZIONE A VAPORE
CHE FAVOREGGIANDO I COMMERCII
SPIEGÒ PER TUTTI I MARI
IL GLORIOSO VESSILLO

Na stranskem desnem loku pa sta bila na notranji strani naslednja napisa:

CREÒ BENIGNI RESTITUÌ CLEMENTE
IL CONSIGLIO DECURIONALE LA CIVICA MILIZIA
A SORREGGERE A DIFESA DELL' ORDINE
LA PUBBLICA COSA A STATICO
DEL MUNICIPIO DI FEDELTA

Pred lokom je bil razporejen teritorialni bataljon, v njegovi notranjosti pa so do rezidenčne palače sestavljali špalir zbor grenadirjev, 22. pehotni polk, kneza Leopolda dveh Sicilij, bataljon lovcev in drugo vojaštvo tržaške posadke.

Njuni Veličanstvi sta stopila v mesto pri trgu Lavatoio, po ulici Vojašnice in Sv. Antona, po Korzu in Borznem trgu in čeprav vreme ni bilo najbolj ugodno, ker je bilo nebo oblačno, je ljudsko veselje iz dne 5. septembra napravilo res prazničen dan. Okna ulic, po katerih je šla cesarska povorka, so bila vsa praznično okinčana s preprogami in damasti. To je bil za Trst nov dokaz zvestobe, kajti takega sprejema ni bil v preteklosti deležen noben avstrijski cesar.

Ob enih je cesar Ferdinand I. s cesarico Marijo Ano Karolino stopil iz kočije pred rezidenčno palačo. Na pragu so ga sprejela pokrajinska oblastva in drugi vidnejši predstavniki mesta. Cesar je nato pregledal postrojen oddelek vojske in bataljon mestne straže. Sledil je še paradni mimo-hod oboroženih sil.

Dan 5. septembra se je končal ob splošni razsvetljavi mesta, z obiskom cesarskih gostov v Glavnem gledališču, ki je žarelo ob izredni razsvetljavi in cvetnih kitah. Navzoči so cesarski par burno pozdravili ob zvokih državne himne.

Cesar je med svojim bivanjem v Trstu napravil uradni krožni obisk po Istri, kjer so si povsod sledili prizori, kakršne so doslej opisali.

Med svojim obiskom v Trstu je cesar, pred odhodom v Istro, obiskal pravoslavno cerkev, ki je tedaj bila enotna za grške in srbske pravoslavce. Prisostvoval je splovitvi ladje z imenom HITRA v ladjedelnici Panfilli, ki je bila nekoč ob trgu za glavno pošto, ki se danes prav zato imenuje Largo Panfilli.

Ob tej priložnosti je neznan pesnik in avtor brošure, ki je izšla kot spomin na Ferdinandov obisk pri nas, napisal naslednjo sapfično odo. Že omenjeni gospod Furio Furlan, ki mi je poslal fotokopije pomembnejših strani te brošure, mi je povedal, da je izvorni rokopis te ode hranil ne bolje označeni Tommaso Miletich, ki naj bi bil tudi avtor pesmi.

*Varandosi dal Cantiere Panfilli
la Nave nominata HITRA*

Va sull'onda che s'apre al tuo passaggio,
Fortunato mio legno, **Hitra** veloce,
Fausto augurio recando al tuo viaggio

Di foce in foce.

Non perchè l'aura a te soffi seconda
Soggetta al Genio che la prua ti fregia,
Non perchè sei di questa industrie sponda
Opera egregia,

Ma perchè ti fu dato il primo volo
Spiegar al lume delgi Augusti sguardi
T'invidieran del più lontano polo
I più gagliardi

Vanne del tuo destin lieta e superba
E narra ad ogni mare, ad ogni lido
Come Tergeste al suo Signor si serba
Suddito fido.

E a chi ti chiede da qual astro scorta
Le sirti, i nemi e l'aure avverse hai dome,
Di Lui che'ora t'arride e ti conforta
Nomina in nome,

E di che ovunque il piè rivolga o i rai
Questo rampollo dell'Austriaca palma,
Un influsso gentil tempera i guai,
Sparge la calma.

Na povratku iz Trsta na Dunaj se je cesar Ferdinand I. s soprogo Marijo Ano Karolino 16. septembra 1844 uradno ustavil v Nabrežini.

Tržaško prebivalstvo, ki je bilo za nekaj dni počaščeno z navzočnostjo svojih vladarjev, zaščitnikov in pospeševalcev blaginje Avstriji najbolj zvestega mesta, je bilo z odhodom njunih veličanstev zelo prizadeto v svojem veselem samoljubju. Ferdinand I. je s cesarico potoval v Gorico. Ljudje pa so hoteli na vseh krajih, koder je cesarski par potoval, videti vsaj cesarsko kočijo in se vladarju z vzklikanjem zahvaljevati za naklonjenost in blaginjo Trsta.

V Trstu so se prebivalci ob odhodu vladarja in njegove soproge zgrnili okrog njegove kočije že pri vratih rezidenčne palače. Artilerija je napovedala trenutek svečanega odhoda. Vsi so svojemu ljubemu vladarju zaželeli srečno pot. Na mejah tržaškega mestnega ozemlja se je predsednik mestnega magistrata z občinskim svetom in z zborom vseh mestnih predstavnikov z delegacijo Borze, s predstojniki

nekaterih verskih združenj, z ravnateljstvom Avstrijskega Lloyda uradno poslovil od vladarja in njegove soproge. Stebra, ki označujeta mejo tržaške občine, sta bila okrašena s cvetjem. Cesar se je tu za trenutek ustavil. Predsednik političnega in gospodarskega sveta je imel čast, da je v kratkem nagovoru obžaloval vladarjev odhod, in ponovil izraze globoke in večne hvaležnosti Tržačanov za dobrote, ki so jih za njegovega vladanja bili deležni. Zato so se mu še vnaprej priporočali. Cesarski par je z dobrohotnimi besedami ponovil Trstu svojo naklonjenost in milost. Nato je med »živjo« vzkliki in splošnim hvaležnim odobravanjem potoval dalje proti Gorici.

Ob poldvanajstih je stopil na tla goriške grofije. Pričakovalo ga je zelo veliko domačinov. Svečan sprejem na meji s tržaškim ozemljem je bil v vasi Nabrežini v devinskem okraju. Vladarska dvojica je sprejela poklon kapitana goriškega okrožja, krajevnih oblastev, duhovščine devinskega dekanata, občinskih zastopstev in ljudstva, ki je prišlo tudi s sosednjih okrajev in gospodstev Rifemberga in Štanjela. Sprejem je bil ob slavoloku, ki so ga Nabrežinci postavili v imenu omenjenih treh kraških uprav. Na čelu slavoloka je bil naslednji slovenski »kronogram«.

Gospod Furio Furlan, ki je hotel priti do besede »kronogram«, sodi, da ta spada v vrsto ugankarskih besednih iger, kakršna je na primer »anagram«. »Kronogram« moraš torej najprej razumeti, da ga lahko tudi drugim razložiš. Po Furlanovem mnenju, ki je že imel opraviti s takimi in podobnimi kronogrami, naj bi bila uganka v kronogramu v igri vključenih rimskih števil: M, D, L, V, L, D, V, L, V, V, L, I, I, V, V, V, C, I. S temi številkami si jaz ne morem prav nič predstavljati. Kronogram je po mojem le navadna uganka, ki je povezana s posebnim časovnim podatkom (kronos = čas) ali datumom. V našem primeru gre za datum obiska cesarja Ferdinanda I. v Nabrežini. Zdaj pa Vi sami to presodite. Naš kronogram je torej tak:

*MeD grobLiah nehj VaLnih DoVoLno neutruden siVim
zVestohe LiVbesnl VajVodV preCisto gorlm.*

(dalje prihodnjic)

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA

MARTIN JEVIKAR

Marjan Štravs: Pesmi iz davnine

V Sydneyu v Avstraliji je izšla nova pesniška zbirka slovenskega izseljenca Marjana Štravs **Pesmi iz davnine**. Posvetil jo je »vsem Slovincem, ki so bili žrtve druge svetovne vojne, državljanske vojne in povojnih grozodejstev, posebno pa v spomin padlih in ubitih domobrancev, četnikov, prijateljev, sošolcev in znancev iz Logatca«. Pesmi iz davnine so nastale od poletja 1945 do jeseni 1949, ko je doživljal pesnik največje duševne pretrse, ko se mu je porušil dotedanji svet.

Njegovo ime je v slovenskem svetu neznano. Rodil se je leta 1923 v Logatcu, dovršil v Ljubljani gimnazijo, bil od maja 1942 v taborišču v Trevisu, aprila 1944 se je pridružil domobrancem in se z njimi umaknil v Vetrinj. Z drugimi so ga Angleži vrnili v Jugoslavijo, toda pri Dravogradu je

skočil z vlaka in se vrnil v Avstrijo. Umaknil se je v Italijo, od tod pa februarja 1946 v Švico, kjer je na bernski univerzi študiral kemijo in dosegel diplomu prve stopnje. Novembra 1950 je odšel v Avstralijo, v Sydney. Po treh letih se je preselil v Papuo-Novo Gvinejo, kjer je delal sedem let. Za nekaj časa se je vrnil v Avstralijo, 1965 pa se je znova vrnil v Papuo, kjer je spet delal sedem let, največ v prehrambeni industriji. Zdaj živi kot upokojenec v Sydneyu sredi svoje družine, ki si jo je ustvaril v Avstraliji.

Večina njegovih pesmi je nastala v Bernu v Švici med 1945 in 1949. Leta 1949 je razmnožil zveščic izbranih pesmi, v glavnem samo za prijatelje, potem je prenehal pesniti. S preseljevanji po svetu je izgubil še zadnji svoj izvod, po mnogih letih pa je njegov sošolec in prijatelj Ljenko Ur-

bančič našel v svoji knjižnici en izvod. Štravs in Urbančič sta povabila avstralskega pesnika Jožeta Žoharja, da je pesmi uredil in jim napisal spremno besedo. Izšle so v Sydneyu 1993 v samozaložbi.

V knjigi *Pesmi iz davnine* je 28 pesmi na 40 straneh. Osnovni ton vse zbirke je trpljenje in žalost, saj se je slučajno rešil z vlaka, ki ga je peljal v smrt, kamor so odšli njegovi prijatelji. Plesal je s Smrtjo:

»Votle oči so se v me zastrmele,
lica brezmesna — goli zobje:
roke koščene so me objele.«

»V tistih sivih dneh« je bil Bog pri njem, trdno ga je držal za roko, zdaj blodi s praznimi rokami in išče pot iz noči. Zato je naraven vzklik: »O Bog, preveč nad mene si poslal. / Do smrti utrujen budnih sem noči. / Daj mi, da bom za vedno že zaspal.«

Mrtve prosi, naj ga vzamejo medse, »pridi, večnost, daj piti iz tvojih tokov.« Vse je sivo — siva pot — brez luči in brez senc in brez povratka«. Edino na sveti večer zavlada sveti mir »kot v starih čudovitih dneh«, in vzdih: »Ah, kako lepo je biti spet otrok.«

Ta oddelek pesmi je najbolj razgiban in življenjski, pesnik je vanj stisnil občutja, bridkosti in hrepenenja po miru in nekdanji sreči, saj se mu zdi, da mu tisočletja težijo ramo. Najprej nedokončano pismo med možem v tujini in ženo doma. Ona ga sprašuje o sinu, ki je padel, njega skrbi usoda hčerke, da bi se ne izgubila v svetu. In še posebna skrb, »kdo bo letos njive ti oral?« Satan ga skuša z žensko zapeljivostjo, pa ga odločno zavrača. Podoben je črnemu vranu, temnemu cvetu, plahemu otroku in drobnemu ptičku, ki mu je kruta roka ranila drhteče srce. Pesmi so podane v izbranem jeziku in ustreznj ritmični obliki.

V ostalih dveh razdelkih je nekaj ljubezenske lirike, ki je rahla, bolj vabljenje kot prava ljubezenska izpoved. Tako jo na primer v pesmi **Pesnik in devica** vabi k sebi, potem naj zbeži, da bo hrepenel po njej: »O daj mi, daj za tabo hrepeneti. Razpali me in pusti me goreti, da bo še v meni tvoja luč srebrna.«

Drugič pa ga vabi ona, saj je brez moči pred njim, njegove oči ji režejo »košček za koščkom srce«. V daljavi pa zvoni »otožno sanjavo, da srce boli«.

Zadnji razdelek ima naslov **Samotna pota**. Te pesmi so še globlja izpoved samote zapuščenosti, tudi želje po miru in odrešenju. »Jaz sem sam in nor / in plešem s kaplicami po asfaltu«. Šel bi na pokopališče in si utrgal križanteme, morda bi mu povedale »besedo smrti, besedo življenja«. Odšel je med vrtoglave pečine, kjer »ni željá, ni sanj, tu ni utvar«, tudi ni več cilja, »tu je le še smer«. Rad bi šel po čarobnem mostu prihodnosti, pa je morda preslab za trdo hojo ljudi. Pred prehodom mostu si je treba umiti roke »v zarji svetonožnih spevov«. Čas beži, zato je včasih zvečer žalosten.

Štravsove *Pesmi iz davnine* so prepričljiva zbirka, globoka in občutena, izpoved človeka, ki je z maturo komaj stopil v življenje, pa ga je vojna vrgla pred vrata pekla in potem v tujino. Trpi in toži, vendar pa mladost prenese vse, vrže se v študij in potem v delo, dokler si ne postavi novega doma v daljnji Avstraliji in ne začne novega življenja. Toda sem ga njegove pesmi ne spremljajo, kar je škoda, ker je nadarjen pesnik.

Tone Brulc: Vardevanje angelčka

Pred kratkim je izšla pri založbi Mihelač v Ljubljani prva knjiga izseljenskega pisatelja iz Argentine Toneta Brulca. Rodil se je leta 1927 v Hrušici blizu Šmihela pri Novem mestu. V Novem mestu je dovršil nižjo gimnazijo. Ko so mu partizani ubili očeta in brata, je nekaj dni pred italijansko vdajo vstopil k vaškim stražarjem in nato k domobrancem. Z njimi se je umaknil na Koroško, od tod pa prešel v Italijo in v begunskem taborišču v Serviglianu maturiral na slovenski gimnaziji. V Argentini se je v Buenos Airesu zaposlil v steklarni, kjer je ostal do upokojitve, udomil pa se je v Slovenski vasi pri Buenos Airesu.

Brulc je začel pisati literarne tekste šele po upokojitvi. Svojo prvo črtico je poslal tržaški Mladiki za literarni natečaj leta 1984 in zmagal. To je črtica **Obup** in kaže na vse značilnosti Brulčevega pisanja: snov je zajeta iz argentinskega delavskega sveta, zanimajo ga socialna vprašanja in duševno življenje nastopajočih ljudi. V poznejših novelah je pridružil še indijanski način življenja in verovanja, vse pa je postavljeno v nepregledno argentinsko pampo, ki je za Slovence, vajenega hribčkov in dolinic, nekaj izrednega, ogromnega, brezmejnega, lepega, a tudi grozljivega.

V *Obupu* je prikazal delavce raznih narodnosti, ki v argentinskih prostranstvih gradijo mostove, živijo v skupnih barakah in so odrezani od sveta in socialnega življenja: »Drug o drugem smo vedeli malo ali nič in tudi nihče ni kazal posebnega zanimanja za druge. Zbliževala nas je po večerji igra in še ta je bila molčeča.« Ob nedeljah pa so stavili na škorpijone, ki jih je gojil preddelavec Eusebio in po dva razporejal okrog škatle, v kateri je bila zaprta samica. Škorpijona sta se borila do smrti šibkejšega. Med delavci je bil tudi Poljak Marek, ki je imel ženo in otroka v oddaljenem mestu. Lepega dne so njena redna pisma prenehala prihajati, vedel pa je, da jih zadržuje preddelavec Eusebio. Neke nedelje je predlagal Eusebiu, da si da škorpijona na dlan, če mu vrne pisma. Eusebio je pristal. Marek si je skrivaj namazal roko z rudo, ki škorpijonom smrdi, Eusebio je položil škorpijona Mareku na roko, škorpijon je začel hoditi proti komolcu, ko je prišel do konca, ga je Marek naglo vrgel na tla.

Pisatelj je predstavil težko življenje delavcev in jih z nekaj besedami označil v njihovem mišljenju in značajih, naslikal neusmiljeno življenje, potrdil pa tudi pravilo, da je ljubezen največja sila v življenju: škorpijona se borita do smrti za samico, Marek se izpostavi smrtni nevarnosti za ženo.

Večkrat je prikazal primitivno indijansko življenje, zakoreninjeno v tradiciji in prepleteno z bogatimi narodnimi običaji, plesi in petjem. Dvakrat spremlja zdravnika na njegovi službeni poti. Prvič gresta k indijanski ženi, ki ne more roditi. Ko prideta do hiše, vidita, kako mečejo vaščani žensko na rjuhi v zrak, dokler ne dobi otrok pravilne lege. Konča se vse srečno, otrok se rodi, nato pijejo in plešejo. Zdravnik razloži pisatelju, da je to star indijanski običaj, ki koristi materi, vendar so ga Španci prepovedali.

Drugič spremlja zdravnika k bolnemu otroku, najdeta pa že mrtvega. Domači so otroku privezali peruti in ga posadili na visok stol, pred hišo pa so pili in plesali, ker je šel otrok v nebesa, kjer bo prosil za domače. Zavili ga bodo v cunje in obesili na drevo, ker otrok ne zakopavajo v zemljo.

V **Klicu jasijateréja** je opisal argentinskega študenta Rogelia, ki je bil v spopadu s policijo ranjen, prijatelj ga je zapeljal k svojemu očetu v samoto, tu pa se je oglasil klic jasijateréja, pol ptiča pol škrate: »Oba sta vedela, kaj pomeni klic jasijateréja, ki je na predvečer smrti hodil po duše.« Živali in narava so spremljale Rogelijevo smrt.

Posegel je še v buenosaireško predmestje, kamor se zatekajo ljudje iz vse države in se v zasilnih bivališčih prebijajo skozi življenje. Nekateri skušajo prodreti v veleme-sto, eni uspejo, drugim spodleti. Viktorin Gomez je odšel kot fant v Buenos Aires, tam se je zgubil, dokler ga niso ubili. Oče ga je odpeljal domov v predmestje in mu priredil tradicionalno bedenje ob mrtvaškemu odru — s pitjem in petjem.

Še en ptič nastopa pri Brulcu, tudi ta zajet iz indijanske folklore. To je ptič jokavec, ki joka in kliče mater. V ptiča jokavca ali karaú se je spremenil indijanski fant, ki je šel po zdravnika za mater, prišel pa je do veselice s plesom, zagledal indijansko dekle in plesal z njo, dokler ni mati umrla. Ko je zvedel za žalostno novico, je tako jokal, da ga je Bog spremenil v ptiča jokavca. Tudi v tej noveli je polno indijanskega načina življenja in argentinske pokrajine, po kateri se vozi pisatelj v čolnu s prijateljem.

Tako je Brulc najgloblje posegel v argentinsko stvarnost in jo podal v prepričljivih novelah. Izmed vseh slovenskih pisateljev tam je najbolj argentinski, ker se ni vživel samó v sedanje argentinsko življenje in naravo, ampak se je poglobil tudi v indijansko življenje, ki je bilo bogato z običaji in družabnim življenjem.

Brulc se je nekoliko ustavljal tudi pri slovenskem domačem življenju. Najdaljša je **Sedem dni praha Matica Pokljukarja v jarmičku**, ki je izšla 1990 v Meddobju. Skušal je ustvariti slovensko »pikaresko«, šaljivo in resno pripoved o sebi in življenju po svetu, razočaranjih in trpljenju.

V **Smrti zjutraj in spomladi** je opisal uboj predvojne-ga politika Albina Šmajda, ki so ga po vojni ugrabili v Trstu in na drugi strani ustrelili. **Smrt DP-jevca** je opis smrti bolnega begunca, ki se v mislih vrne zmagoslavno domov. Izven tega okvirja je **Slutnja**, srečanje med Izabelo Kastiljsko in materjo zadnjega arabskega vladarja španske Granade.

Brulc ne piše veliko in ne dolgih tekstov, po smrti več slovenskih pisateljev v Argentini pa je postal najpomembnejši tamkajšnji sedanji pripovednik.

Boris Pahor: Vila ob jezeru

Pri Mohorjevi družbi v Celovcu je izšel popravljeni ponatis romana Borisa Pahorja **Vila ob jezeru**. Mohorjeva družba je izdala ta roman za pisateljevo 80-letnico, uvod pa mu je napisal na ovitku Evgen Bavčar iz Pariza.

Roman je izšel prvič v tržaških Razgledih leta 1950, in sicer z naslovom **Laneni kosmiči v laseh**. Naslov je vzet po lanenih kosmičih, ki se nabirajo delavkam v laseh v predilnici ob Gardskem jezeru, spremenjeni naslov pa je vzet po vili, v kateri je živel Mussolini ob Gardskem jezeru, ko je vladal svoji Salojski republiki.

Nosilec zgodbe je tržaški Slovenec arhitekt Mirko Godina, ki pride nekaj let po vojni h Gardskemu jezeru, kjer je bil med vojno italijanski vojak. Obišče nekdanjo gostilno in se seznanj z domačim dekletom Luciano, ki dela v predilnici in se vozi tja s kolesom. Njena mati je vsa zave-

rovana v nekdanjega diktatorja, ki da je delal samo dobro, pa so ga tako kruto ubili.

Tudi Luciana spoštuje diktatorja, ker so jo tako naučili v šoli, medtem ko je bil Mirko v nemškem taborišču, sovražni vse diktatorje, zagovarja oblast delavnih ljudi, predvsem pa ljubezen, o kateri pravi: »Mislim sem, da je ljubezen moža in žene edina resnica, ki nas po ti vojski lahko reši. Edina vrednost, edini temelj, ki bi na njem lahko začeli graditi vse drugo.«

Ko gresta z Luciano v nedeljo popoldne na dolg sprehod ob jezeru, prideta tudi mimo vile bivšega diktatorja, o katerem pove dekle svoje občudovanje, sklene Mirko, da jo mora spreobrniti. Pove ji, kaj je diktator napravil slabega slovenskemu narodu, kako je dal ustreliti na Bazovici slovenske fante, kako je tudi on zaradi njega končal v nemškem taborišču. Njegove besede so jo tako prizadele, da dolgo nista govorila, potem sta se spravila.

Naslednji večer jo je šel čakati pred tovarno in ji povedal zgodbo o nekem hipnotizerju, ki se je znal igrati z ljudmi. Zgodba jo je tako pretresla, da ponoči ni mogla spati, zgrabila je diktatorjevo sliko na nočni omarici in jo vrgla v jezero. Tako jo je Mirko prevzgojil, ob Luciani pa je prevzgojil tudi sebe, ki se je vrnil iz taborišča bolan in malodušen, da je premagal v sebi smrt, da se mu vrne vera v življenje in da se okrepi njegova vera v človeka.

Med mladima človekoma, ki se srečata trikrat, vzklije neka ljubezen, čeprav oba vesta, da bo po treh dneh arhitekto-vih počitnic vsega konec. Ljubezen zaradi lepote ljubezni, poljubi in spogledovanje, božanje — potem pa »Boš moral iti«, je tedaj šepnila.

Idejno je Pahor v romanu pesnik življenja in njegovih lepote, glasnik demokracije in človečanstva, borec proti socialnim in narodnostnim razlikam.

Ob italijanski delavki Luciani in slovenskem arhitektu je nanizal vrsto drugih likov, ki so simbolno privzdignjeni in pomembni: Lucianino mater kot predstavnico starega, odmirajočega sveta moralne hinavščine in politične reakcije; hotelskega kuharja, ki bi rad povišek, ladijskega strojnika, dečka s pomarančami, siromaka s harmoniko, prešerne delavke in brezdarno gospodo, da je z njimi prikazal družbena nasprotja v tedanji Italiji in poudaril svojo ljubezen do preprostih delovnih ljudi. V vse te ljudi se je psihološko mojstrsko poglobil in jih obdal z opisi čudovite narave, Gardskega jezera, stisnjenih ribiških vasi, sončnih gajev cipres in raznih cvetic, asfaltirane obrežne ceste s predori, nekdanje Mussolinijeve vile in tekstilne tovarne, kjer delajo dekleta. Pahor zna zajeti drobne lepote v naravi in na jezeru in jih lirično podati.

Roman ima tri dele, vsak prikazuje po en dan arhitektovega življenja ob jezeru. Ob izidu v knjigi je dobil nagrado Društva slovenskih pisateljev, preveden pa je bil tudi v srbsčino (Rosanda Njeguš 1958).

Evgen Bavčar je sklenil uvodne misli z besedami: »Čeprav je delo nastalo v petdesetih letih in že takrat zbudilo priznanje Slovenskega društva pisateljev, ostaja še naprej aktualno in prepričljivo. Poleg visokega estetskega sporočila nam ponuja zanesljivo pot k očiščenju od vseh tistih sedimentov zgodovine in ideologij, ki še vedno begajo evropskega človeka na prehodu v novo-tisočletje.«

Pahor je roman jezikovno izpilil in mestoma nekoliko strnil, kakor je napravil prej pri drugih ponatisih romanov, da jim je dal tako dokončno obliko.

KNJIGE

Mihaela Zajc-Jarc: Duhan iz Višnje Gore

Pred kratkim je izšla pri Kmečkem glasu v Ljubljani narodopisna knjiga Mihaele Zajc-Jarc **Duhan iz Višnje Gore**. To je 7. knjiga zbirke Glasovi, ki jih izdaja ta založba.

Pisateljica je narodopiska Mihaela Jarc, ki se je rodila 1916 v Ljubljani, mati pa je bila iz Višnje Gore, kjer je imela posestvo. Hči Mihaela se je leta 1945 preselila v Višnjo Goro, prevzela posestvo, se poročila z domačinom in začela kulturno delati. Od vasi do vasi in od hiše do hiše je hodila in zapisovala ljudsko blago ter ga objavljala v časopisih in po radiu. Višek je knjiga **Duhan iz Višnje Gore**, ki prinaša na 168 straneh 176 sestavkov različne velikosti in vsebine.

Naslov je vzet iz pustnih šem, ki so še pred nekaj desetletji hodile po Višnji Gori in klicale: »Duhan!« O tem piše takole: »Za vsak pustni torek je še nedavno odmeval starodavni zategli kliv »Duhan!« po vsej Višnji Gori in okolici. Duhani našemljenci so se vedli kot duhovi, niso smeli govoriti, ne nikjer sedeti, niti niso pustili, da bi se jih kdo dotaknil. Ta klic je bil nekaj magičnega in obenem skupnega, posameznik je kar zgineval v tem valu. Zlasti si občutil te krike ob temačnem zimskem jutru, to vpitje je odmevalo s hriba kot nekaj pošastnega in ves dan se je ponavljalo. Na eni strani pustne norčije in tiho »fentanje« višenjskih maškar, ko so le kazale prazne košare, na drugi strani vloge duhov, duhanov, tako se je preprost Višnjan vsaj enkrat v letu dotikal neznanega.«

Avtorica je razdelila knjigo v pet razdelkov: Onkraj, Tu in tam, Hudomušnice, Opravljivke in Zafrkljivke iz okolice. V prvem delu so zbrane zgodbe o svetu bajaranja, kratke pripovedi o krivopetkah, beli kači, Strgarju, Špicparklcu, škratu Piškalku, divjem možu, srnjaku s križem, coprnica, nove so morda »svetije« — nabožno svetilo, ki v obliki zlate metle ali kroga plava ponoči po zraku. Ljudje vedo, da gre Marija iz ene cerkve v drugo na obisk, v Višnji Gori iz Kopanja v Dedni Dol, kjer je bila nekoč znana božja pot s čudeži. Neka pripovedovalka je Jarčevi povedala o Dednem Dolu: »Tudi men je mama tukej sprosil zdravje, ke sem bla ket atrok na smrt bovna. Sm čudežno azdravla,

je reku zdravnik. Je pa tam, ab cejst ana Marijina kapelca, tam je pa zmeraj stedenček, ta voda je pa zdravilo za oči, sa zmeraj gavurli stari ljdjé.« Manjšo cerkev v Dednem Dolu so prinesli angeli, zato so bukve upognjene, praviyo ljudje.

Nastopajo še mrličji, ki se vračajo z onega sveta, kmet, ki nosi po smrti na rami postavljeni mejnik, človek, ki prinaša nesrečo, ker s svojimi očmi uroča druge, tudi spomini se vračajo, mož, ki gre v prvo svetovno vojno, napove svojo smrt.

Vse pripovedi imajo samo po eno zgodbo, kar dokazuje, da jih ljudje niso popravljali, jih širili in spreminjali. Vsebinsko so skromne, kakor je siromašna vsa slovenska mitologija, saj poznamo v glavnem samo imena bogov, nekoliko bolj so razgibana nižja božanstva, duhovi, strahovi, čarovnice. Več je pripovedi o Marijini cerkvi v Dednem Dolu pri Višnji Gori, kjer so ob cerkvi kapelice križevega pota, manjša cerkev, ki naj bi jo bili prinesli angeli, pa je spremenjena v božji grob. Obe cerkvi sta bili v prejšnjih časih ugledna božja pot, kjer so se dogajali čudeži, zlasti ozdravljenja. Neka pripovedovalka iz Višnje Gore pripoveduje o dedendolski cerkvi: »Prej sa ble pa stenah abešene bergle, pa palce ad bavniku, pa dost zahvalnah tabl in slik.« Ko je prišel v Višnjo Goro za župnika Janez Cigler 1832, pisatelj prve slovenske poezije Sreča v nesreči, je dal vse »tiste bergle in kar sa aldjé tam pustle, pa spravt in zažgat.«

V drugem delu so zgodbe bliže našim časom, pripovedujejo pa o gradovih, ki jih je bilo nekoč v višnjegorski okolici veliko, dalje pripovedujejo o višnjegorskih »šlingarcah«, veziljah, ki so prodajale izdelke na Dunaj, v Trst in Ljubljano in dobro živele, moške pa so postali pijančki. Dalje o čevljarjih, ki so hodili šivat po hišah, o mlinarjih in lovljenju rib in rakov v Višnjici in raznih potokih, o zoboderu v Kosci, o popravljalcu dežnikov v Višnji Gori, več zgodbic pa je posvečenih legendarnemu učitelju in organistu Janku Škrbincu.

Med hudomušnicami so večinoma take, da niso izrecno navezane na Višnjo Goro, ampak se lahko dogajajo kjer koli. Gre za šaljive dogodke iz vsakda-

nega življenja, nastopa pa tudi sv. Peter, ki ima večkrat težave z ljudmi. Najbolj znana je tista, ko je šel Bog na počitnice, sv. Peter pa ga je vprašal, kako naj med tem ravna z dežjem. Ker je bil naglušen, je razumel, naj dá dež, kadar bodo kosili.

Pri Opravljivkah navaja avtorica za vsako vas posebej značilnosti o ljudeh in govorici. O Pristavi nad mestom pravi: »Pristava nekdey grajska, hmal bo vikendajska.«

V zadnjem delu — Zafrkljivke iz okolice — so razne šaljive zgodbe iz vsakdanjega življenja in iz tekmovanja med Tiščino in Višnjo Goro.

Spremno besedo v knjigo sta napisali magistra Marija Stanonik iz Inštituta za slovensko narodopisje SAZU, ki je povabila Zajčevo k zapisovanju folklornih pripovedi in ji svetovala pri delu, pri jezikovnem pregledu pa je sodelovala mlada slavistka Vera Smole. Zajčeva je zapisala te zgodbe v neki prehodni obliki med narečjem in knjižnim jezikom, ker nastopajo v zgodbah meščani in kmetje in govorijo prvi nekoliko bolj književno kakor drugi. Ker pa isti ljudje ob ponovnih obiskih niso govorili enako, ampak so skušali jezik izboljšati, zapisovalka ni imela lahkega dela. V glavnem je ohranjen polglasnik, ker bi brez njega postala beseda nerazumljiva, opisni deležnik se končuje na -v (delav) ali na -u (vidu, šu). Ohranjeno je akanje, npr.: gaspadar, rapatá, »u« namesto »o«: takú, ohranjen je »ej« namesto »e«: slejd, mejst, ohranjene so še nekatere narečne značilnosti.

Knjigi so dodani še Rojstni podatki o pripovedovalcih, ki jih je 39, Slovarček teže razumljivih narečnih besed in Kazalo. Knjigo je zanimivo opremil in ilustriral Janez Kastelic s polžem, simbolom Višnje Gore, na naslovni strani in polžki v številkah pred naslovi posameznih zgodb.

Martin jevnikar

ANTENA

15 LET SYNTHESIS 4

Harmonikarski orkester tržaške Glasbene matice Synthesis 4 je praznoval svojo 15-letnico s celovečernim koncertom 17. decembra v gledališču Franceta Prešerna v Boljuncu. Ansambel, ki ga vodi Klavdij Furlan, je že dosegel veliko priznanj v Italiji, Sloveniji in drugih državah, saj ima pogosto turnee tudi na tujem.

*Prispevajte
v sklad za kulturo
in za naš sedež
v središču mesta*

**AKCIJA
10.000 LIR
ZA KULTURO**

RAZSTAVE

Jasna Merku: Žarni papir

2. decembra je bilo v TGaleriji odprte razstave tržaške mlade umetnice Jasne Merku in istočasno je to srečanje pomenilo tudi obnove delovanja galerije v jesenski sezoni 1993.

Jasno je predstavila Laura Safred, ki je tudi avtorica kritičnega teksta v katalogu. Najprej beseda o tem. Ne gre za običajni spremni list, kot smo ga bili vedno vajeni ob razstavah v TGaleriji, ampak za pravi katalog na 48 straneh večjega formata, ki ga je založila umetnica sama. V njem nam Laura Safred temeljito predstavlja umetniško pot, zanimanja, težnja, materiale in občutljivost Jasne Merku, predvsem pa se zauzavlja ob delih, ki so na ogled na zadnji razstavi, in sicer ob tako imenovanih Žarnih papirjih.

Naj si izposodimo njene besede, da bralcem približamo te Jasnine stvaritve.

»Novejša dela Jasne Merku so debelejši in hkrati mehki papirji, ki jih umetnica sama izdeluje in na katere vnaša zgoščene slikarske poteze in drobce vsakdanjih materialov. Ročno pripravljen papir, čeprav je po snovnosti poln in spominja na tanjšo ploščo iz mavca, je obenem popustljiv pri dotiku kot blago; z lahkoto zadržuje med vlakni drob-

ce, ki jih umetnica izrezuje po ritmičnih nepravilnih geometriji, izgubi funkcijo gole podlage in postane tako sestavni del stvaritve, kot so materični vložki ali kratke barvne poteze.«

To je bil odlomek iz teksta Laure Safred v katalogu, posvečenem Jasni Merku.

Temu natančnemu opisu najnovejših stvaritev sledijo opredelitve različnih faz v ustvarjanju Jasne Merku.

Ker tudi sama sledim njenemu delu, moram priznati, da bi težko našla ustrežnejših besed za obrazložitev tega, kar se je v zadnjih letih dogajalo v območju Jasninega umetniškega sveta. Pa vendar bom poskusila še kaj dodati. Mislim, da je ena bistvenih potez Jasne Merku ljubezen do ustvarjanja, in to takega, ki je prav totalno. Vse, kar naredi, mora biti čisto njeno. Vzemimo njene punčke: lahko bi jih samo oblekla, pa ne. Jasna jih je dobesedno ustvarila in s tem, da jih je izoblikovala, vsako drugačno, jim je vdahnila življenje. Mogoče so ji tako totalnost narekvale nepriznane želje, da bi ona sama zaživela nanovo in polno pod različnimi podobami. Toda Jasna ni nadaljevala v tisto smer, ki bi jo mogoče vodila v psihološko samoanalizo. Ker je po svojem bistvu umetnica, jo je bolj pritegnilo ustvarjanje samo: in nastale so stvaritve, ki so odraz Jasnine želje po gnatenju, po veselju nad nekakšno ustvarjalno igro prstov, pod katerimi se oblikujejo nizki reliefi iz žgane gline. Tista njena faza je bila verjetno za tuje ga človeka najbolj nenavadna in mogoče celo nerazumljiva, pa vendar se je izkazalo, da je bila potrebna. Seveda je vsakemu lažje pogledati punčko in jo nabiti s pomeni, toda umetniška pot ni nikoli nekaj prozornega, enostavnega, kot ni enostaven in razumljiv noben umetniški svet, če mu hočemo prodreti v globino.

Zakaj ta razstava, zakaj ta katalog? Jasna sama je na odprtju odgovorila na ti dve vprašanji. Potrebovala je trdno točko, stojišče, s katerega bi ji bilo dano pogledati in pregledati svojo pot, saj traja že petnajst let od tiste osebne ljubljanske razstave v letu 1978. Razmislek o tem, kaj je bilo, pa je tudi najboljše izhodišče za naprej.

Magda Jevnikar

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XIX. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

*Tekmovanja se lahko udeležijo
amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.*

Tekmovanje traja do konca leta 1993. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Telegrami Mitji Ribičiču

Kot je znano, je bil konec novembra Mitja Ribičič pozvan, da se predstavi parlamentarni komisiji, ki pod vodstvom dr. Pučnika preiskuje povojne poboje. Znano je tudi, da se Ribičič vabilu ni odzval iz zdravstvenih, moralnih, političnih in osebnih razlogov. Vsekakor je v tistih dneh dobil cel kup telegramov od najrazličnejših ljudi, simpatizerjev in nasprotnikov. Obveščevalni službi ČUKa je uspelo te telegrame prestreči in jih nekaj posreduje bralcem te rubrike.

1. »Drži se, Mitja! Samo nobene panike, bi rekel Švejk.

Društvo Maksa Perca, Ljubljana«

2. »Groziš s samomorom? Nanj bi bil pomislil pred štiridesetimi leti!«

Rajko Puhar, Mendoza

3. »Če bi bil jaz ti, dragi Mitja, bi napisal knjigo, kako je bilo poleti 1945 v Slaviji, ko so bili tam tisti trije sovjetski oficirji, da bi Mačku in tebi pomagali uničevati slovensko reakcijo. Ti bi moral

dokazati, kako si tistim sovjetskim strokovnjakom dokazoval, da ti in Maček pojmujeta policijo čisto drugače, čisto humanistično...

Lojze Tril, Medvode«

4. »Kar naredi, kar obljubljaš! Jaz ti obljubim krasen pogreb.

Milan Rep, Piran«

5. »Dragi Mitja, kot pesnik se vpiši v Društvo slovenskih pisateljev. Tam so pred kratkim ustanovili komisijo za obrambo naše narodne substance.

Milko Prevec, svobodni književnik«

6. »Spominjam se tvojih bleščečih škornjev, ko so odprli mojo samico in si ti pogledal vanjo...

Veno Lorbar, Ljubljana«

7. »Dragi Mitko, pridi predavat na Metelkovo! Tam je alternativna kultura in se boš lahko branil. Tam sta že nastopila škof Grmič in minister Pelhan. Naslov predavanja: Alternativna Udba. Pridi!

Vinko Lapuh, Mozirje«

8. »Prav, da nočeš pred komisijo, ki ji predseduje Pučnik! Zahtevaj, naj dajo za predsednika Svetino! Ali Šetinca! Zahtevaj, da se ti komisija opraviči!

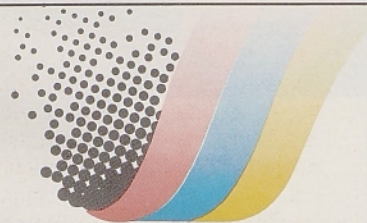
Peter Zajec, Novo mesto«

9. »Bodi naprej bolan! Najzanesljivejša je kronična driska. Pošljem ti recept zanjo. Z drisko te ne morejo vlačiti pred komisijo.

Borut Pih, Maribor«

10. »Dragi Mitja! Imam predlog zate! Pojdi v protinapad! Sam napravi komisijo za preiskavo Demosovega terorja! Kakor je napravil lord Rusel! Predseduj ji seveda ti! Če ne bi dobil tajnika, ti zamejstvo da Boga Samsa!

Milko Pevec, Trst.«

tipolito
graphart

Drevored G. D'Annunzio 27/E • 34138 Trst • Italija • Tel. 040/772151

Pohišstvo

Korsič

Anton Korsič

1963 - 1993

30-letna izkušnja za opremo vašega doma

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91 - Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

LISTNICA UPRAVE

PODPORNE NAROČNINE SO NAKAZALI:

Frida Širca, Nabrežina 40.000 lir; Francesco Antoni, Milan 50.000 lir; M.B., Opčine 100.000 lir.

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

V počastitev spomina inž. Ostana daruje Felicita Vodopivec 30.000 lir v sklad Mladike; Mirjana Parovel daruje 10.000 lir v sklad Mladike; Francka Horvat daruje 10.380 lir v sklad Mladike.

*Vsem podpornikom in darovalcem
najlepša hvala!*

ZNAMKE VSEH VRST!

Prisrčno se zahvaljujem vsem, ki so doslej sodelovali z mano pri zbiranju znamk za slovenske misijonarje. V tekočem letu mi je uspelo nabrati z Vašo pomočjo čez 5 kg raznovrstnih ščiščanih znamk. Še vedno se ta znamkarska akcija nadaljuje. Vsem sedanjim in bodočim pošiljateljem iz srca želim blagoslovljen božič in srečno novo leto 1994.

SAKSIDA FRANC - VIA BIASOLETTO ŠT. 125
34142 TRST - TRIESTE - ITALIJA

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Drago prinese s počitnic s seboj papagaja. Na meji vpraša carinika, koliko carine mora zanj plačati.

Carinik: »Za živega 500 tolarjev carine, za nagačenega pa nič.«

Papagaj: »Drago, da mi ne boš kakšne zagodel!«

—o—

Pri manevrih je obstal vojaški tovornjak pogreznjen globoko v blato. Tedaj je obstal pri tovornjaku džip s štirimi častniki. Z velikim naporom so skupaj spravili tovornjak iz blata.

»Kaj ste pa nanj naložili, da je tako težak?« je vprašal eden od častnikov.

»26 rekrutov.«

—o—

»Očka, kaj pa so to izkušnje?«

»Izkušnja, sinko je tisto, kar človeku ostane, ko je vse zapravil.«

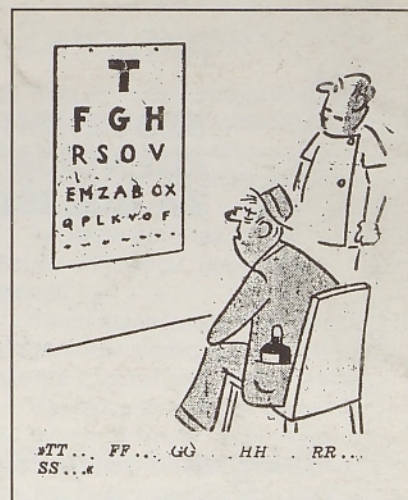
—o—

»Iznašel sem recept, kako pripraviš družbo žensk, da ves večer molčijo.«

»Ne verjamem ti. To je nemogoče.«

»Rečeš jim, naj govore lepo po vrsti.

Začne naj najstarejša...«

TISK OD TRIGLAVA DO ANDOV

Rubrika v tej številki žal odpade zaradi pomanjkanja prostora. Avtorici in bralcem se opravičujemo.

Veseli Božič

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA • KMEČKO - DELAVSKA HRANILNICA IN POSOJILNICA

V SOVODNJAH • HRANILNICA IN POSOJILNICA OPČINE • KMEČKA IN OBRтна HRANILNICA

IN POSOJILNICA V NABREŽINI • KMEČKO OBRтна HRANILNICA DOBERDOB • KMEČKA BANKA GORICA